

KÁRPÁT-HAZA

SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 2. szám

BORDI SÁRA – SIMON CSILLA – SZENTES OLIVÉR
Erdély térségében megfigyelt éghajlati trendek
és a jövőben várható változások a klímaváltozás tükrében

SÜTŐ ATTILA GERGELY
Klímaalkalmazkodás és területiség a Kárpát-medencében és Kelet-Közép-Európában.
A térségbeli országok klímaalkalmazkodási politikáinak klímaszemponturnak térérzékenysége

SÜTŐ ZSUZSANNA
Hallgatói immobilitás – a gazdasági megközelítésen túl

GÁSPÁR MILÁN
Többes kötődési módozatok nemzetek, országok és lokális-regionális terek láncolatában:
székelyföldi, partiumi és kárpátaljai hallgatói közösségek komparatív vizsgálata

KRISKA OLIVÉR – RIGÓCZKI GERGELY
A városi tér olvasatai: szimbolikus jelentések és nemzetiségi narratívák Szabadkán

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 2. szám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 2 . szám

Nemzetstratégiai Kutatóintézet
Budapest, 2025

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE 2025/ 2. szám

A Kárpát-medencei magyarságkutatás interdiszciplináris szakmai folyóirata

KIADJA A NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.

Felelős kiadó: Szász Jenő

Szerkesztőbizottság

Bakk Miklós, Bali János, Benedek József, Csata Zsombor, Farkas György,
Hajdú Zoltán, Kovály Katalin, Lampl Zsuzsanna, Magyar Zoltán,
Nagy Benedek, Nagy Imre, Péntek János, Péti Márton, Pozsony Ferenc,
Rácz Szilárd, Salamin Géza, Schwarcz Gyöngyi, Szilágyi Ferenc,
Sztók Szilvia, Tóth Géza, Török Ibolya, Tózsér Anett

Szerkesztő

Ress Boglárka

A szerkesztő munkatársa

Bern Andrea, Borbándi Erik

Tördelőszerkesztő

Simon Andrea

Tipográfus

Nádas Zsófia

Nemzetstratégiai Kutatóintézet © 2025, Budapest

Minden jog fenntartva

A kötetben szereplő írások tartalma nem feltétlenül tükrözi a kiadó álláspontját.

ISSN 2732-1789

TARTALOM

TANULMÁNYOK 6

Bordi Sára – Simon Csilla – Szentes Olivér
Erdély térségében megfigyelt éghajlati trendek
és a jövőben várható változások a klímaváltozás tükrében 6

Sütő Attila Gergely
Klímaalkalmazkodás és területiség a Kárpát-medencében és Kelet-Közép-Európában.
A térségbeli országok klímaalkalmazkodási politikáinak klímaszemponjú térérzékenysége 17

Sütő Zsuzsanna
Hallgatói immobilitás – a gazdasági megközelítésen túl 49

Gáspár Milán
Többes kötődési módozatok nemzetek, országok és lokális-regionális terek láncolatában:
székelyföldi, partiumi és kárpátaljai hallgatói közösségek komparatív vizsgálata 64

Kriská Olivér – Rigóczki Gergely
A városi tér olvasatai: szimbolikus jelentések és nemzetiségi narratívák Szabadkán 82

RECENZÍÓ 99

Schwarcz Gyöngyi
A közbirtokossági vagyon és a közösségi szerep értelmezései Székelyföldön –
Recenzió Biró A. Zoltán és Tamás László (szerk.) *Közösségi vagyon – közösségi szerep.*
Székelyföldi erdőgazdálkodás – szempontok, tények, lehetőségek és
Biró A. Zoltán, Sárosi-Blága Ágnes és Tamás László *Elvárások, adottságok, kihívások.*
Erdészek, közbirtokossági vezetők a székelyföldi erdőgazdálkodásról c. műveiről 99

ABSZTRAKTOK 104

Sütő Attila Gergely

HungaroMet Nemzeti Alkalmazkodási Központ; PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok és Geoökonómia Doktori Program, Fenntartható Fejlődés Intézet Klímaalkalmazkodás és területiség a Kárpát-medencében és Kelet-Közép-Európában.

A térségbeli országok klímaalkalmazkodási politikáinak klímaszemponútú térérzékenysége *Kárpát-haza Szemle*, 2025 (2), pp. 17–48, 105.

DOI-azonosító: 10.64605/KHSZ.2025.2.02

Klímaalkalmazkodás és területiség a Kárpát-medencében és Kelet-Közép-Európában. A térségbeli országok klímaalkalmazkodási politikáinak klímaszemponútú térérzékenysége

Az éghajlati alkalmazkodás a földrajzi térhez a terület-politikán, területfejlesztésen túl az ágazatok közül a talán legerősebben kapcsolódó szektor. Maga az éghajlat-változás régióként eltérő hatásokkal jelentkezik, következményei térségekre szabott válaszleépéseket feltételeznek. Feltételezhetjük: a klímaalkalmazkodási politikák akkor lehetnek igazán hatékonyak, amennyiben megfelelő hangsúlyt képesek fektetni a területi kérdéskörökre. Felmerül a kérdés, hogy ezek a hangsúlyok léteznek-e egyáltalán a klímapolitikában? A téma vizsgálatához doktori kutatásom a térérzékenység fogalmát alkotja meg szakirodalmi áttekintés és különböző tudományágak/szakterületek térértelmezései alapján, és ezt az érzékenységet vizsgálja az európai országokban – nemzeti alkalmazkodási politikai dokumentumokon keresztül. A cikk röviden összefoglalja az ismert szakirodalmi hátteret, bemutatja a vizsgálati módszertant és beszámol az első vizsgált részregió, Kelet-Közép-Európai eredményeiről, ahol az első tapasztalatok azt mutatják: bár a klímaalkalmazkodási politika és tervezés súlya általában növekszik, a kapcsolódó monitoring/értékelési tevékenységek és területi gondolkodásmód, szervezőelvek az ágazatiakhoz képest még csak (jóindulatúan értékelve) kezdeti állapotot mutatnak.

Kulcsszavak: klímaváltozás, klímaalkalmazkodás, stratégiai tervezés, térbeliség, monitoring, értékelés.

JEL-kódok: Q5: Környezetgazdaságtan; Q54: Éghajlat/természeti katasztrófák és kezelésük / globális fel

melegedés; Q58: Kormányzati politika; R58: Regionális fejlesztési tervezés és politika.

Climate adaptation and spatiality in our region Spatial sensitivity of climate adaptation policies in Eastern-Central-Europe

Beyond spatial policy and regional development, climate adaptation is presumably the most closely linked sector to geographical space. The impacts of climate change vary from region to region, and its consequences require spatially tailored responses. Our assumption is that climate change adaptation policies can only be truly effective if they are able to put sufficient emphasis on spatial issues. The question arises: do these emphases exist in climate policy? To explore this topic, my doctoral research conceptualises spatial sensitivity/awareness based on a literature review and spatial interpretations from different disciplines/specialisations and examines this sensitivity in European countries – through comparative analysis of national adaptation policy documents. The article briefly summarises the known literature, presents the research methodology and reports on the results of the first European macro region under study, East-Central Europe. The first experiences show that although the emphasis on climate adaptation policy and planning is generally increasing, the related monitoring/evaluation activities and the spatial thinking in and structural issues of adaptation policy are still at an early stage (judged in an optimistic way) compared to the sectoral ones.

Keywords: climate change; climate adaptation; strategic planning; spatiality; monitoring, evaluation

SÜTŐ ATTILA GERGELY

Klímaalkalmazkodás és területiség a Kárpát-medencében és Kelet-Közép-Európában. A térségbeli országok klímaalkalmazkodási politikáinak klímaszempon- tú térérzékenysége

1. Bevezetés

Az éghajlati viszonyok a különböző domborzati, vízrajzi, biogeográfiai és talajtani jellemzők mellett a legfontosabb földrajzi adottságok közé tartoznak – így befolyásolják a térben eltérő éghajlati jelenségeket és következményeket. Számos tanulmány (pl. DAVIDSE ET AL., 2015; SÜTŐ, 2023; TAYLOR, 2023) és országos stratégiai tervdokumentumok (pl. Spanyolország, Olaszország, Görögország, Törökország, Németország, Ausztria, Svájc, Skócia, Anglia, Írország nemzeti alkalmazkodási stratégiái) kiemelik, hogy az éghajlatváltozás és az ahhoz való alkalmazkodás egyaránt a földrajzi térben történik. A térben sajátos klímaváltozási hatások, kockázatok feltárását, és magukat a szakpolitikai válaszokat is gyakran klímasérülékenység-vizsgálatok és klíma-kockázat-elemzések alapozzák meg. Ezek a jórészt eleve területi vizsgálatok természetesen rávilágítanak arra, hogy maga a klímaváltozással szembeni sérülékenység és a klímaváltozáshoz való alkalmazkodási képesség is kifejezetten differenciált térben. Nem véletlen, hogy a bevett térségi sérülékenységvizsgálati módszertanok a hatásláncok (módszertantól függően) külön elemeiként tekintenek a klímakitettség mellett a hatásviselők érzékenységre, alkalmazkodóképességére és az ezek által meghatározott komplex sérülékenységre (SÜTŐ ET AL., 2023).

Az alkalmazkodási intézkedések tervezése és végrehajtása megfelelő háttértudást igényel a térben eltérő hatásokról, amelyek térben eltérő alkalmazkodási válaszokat igényelnek. A térben meghatározott hatásokat gyakran objektív földrajzi dimenziókkal írják le, pl. kockázati térképek formájában (KIKS ET AL., 2014, DAVIDSE ET AL., 2015). Az éghajlati kockázat- és sérülékenységvizsgálatok, amik a kockázati térképek alapjául szolgálnak, alapvetően szintén viszonylagos térbeli/területi különbségeket tárnak fel. A felsorolt megállapítások arra mutatnak rá, hogy a térbeli/területi megközelítés és a földrajzi jellemzők hangsúlyozása alapvető szerephez kellene jusson az éghajlat (alkalmazkodási) politikában.

A klímapolitika és a területi kihívások kapcsolatát kutató szakirodalmi források száma egyelőre alacsony. A kevés meglévő publikáció többsége is vagy a mitigációra (pl. GUSTAFFSON ET AL., 2009; MCGLOUGHLIN és SWEENEY, 2011; VON LUCKE, 2021), vagy az alkalmazkodási attitűd és tudatosságra (pl. WECKROTH és ALA-MANTILA, 2022, magyarországi források: BÜS ET AL., 2021, BODOR és GRÜNHUT 2021, KISS ET AL., 2021, KISS ET AL., 2022) koncentrálnak. A konkrétan a klímaalkalmazkodás térbeliségét vizsgáló publikációk száma elenyésző, és ezek is főként konkrét térségekre vagy tematikákra fókuszálnak (Jensen et al., 2013; Skryzhevskaya et al., 2015; Cobbinah és Addaney (ed.), 2019; Berke et al., 2021; Yarnal, 2021). Számos kapcsolódó tanulmány az alkalmazkodási tervezésre és a kapcsolódó monitoring-jelentéstételi-értékelési

(monitoring-reporting-evaluation, MRE) tevékenységekre összpontosít (pl. EEA, 2020, EEA, 2022), leíró jelleggel mutatva be a nemzeti szintű gyakorlatokat Európában. A hasonló témában mozgó tudományos irodalom száma jóval csekélyebb (pl. MORGAN ET AL., 2019; WOODROFF és REGAN, 2019; Leiter, 2021). Hazánkban a szakpolitikák és a klímapolitika területiségét vizsgáló kutatásról is tudunk (SÜTŐ, 2025).

A klímaalkalmazkodás területisége inkább közvetett módon jelenik meg a szakirodalomban. Több szerző foglalkozik a földrajz, mint tértudomány szerepével és a regionális földrajz eszközkészletének potenciális alkalmazhatóságával az éghajlatváltozás, az éghajlati alkalmazkodás és ezek térbeliségének megértésében (RANDALLS, 2017; FARBOTKO, 2018; CHANG&WU, 2018; COLVEN és THOMSON, 2018; TAYLOR és O'KEEFE, 2021); vagy elemzi az alkalmazkodás és a klímakockázat-elemzés szerepét a területi (rendezési) tervezésben (SAPOUNTZAKI ET AL. 2010, Greiving és SCHMIDT-THOMÉ 2013, STORBJÖRK és UGGLA, 2014). Mások a várostervezés és az adaptációs tervezés közötti növekvő kapcsolatra összpontosítanak (UITTENBROEK ET AL., 2013; BIRKMANN ET AL., 2014; BURNETTE és CALDARICE, 2018; SALAMIN, 2018; SALAMIN ET AL. (szerk.), 2011), megint mások a környezet- és éghajlat-politikák és a területfejlesztési politika közötti kapcsolat értékelésére (GREIVING és FLEISCHHAUER, 2010 és 2012; Péti, 2011 és 2012; PÉTI ET AL., 2009; DAVIDSE ET AL., 2015, WECKROTH és ALA-MNATILA, 2022).

Összességében tehát a térbeli, területi gondolkodás tudatos alkalmazására a klímaalkalmazkodási tervezésben, monitoringban és értékelésben kevésbé koncentrálnak a tanulmányozott irodalom. A kevés ide kapcsolódó forrás csak közvetett módon elemzi ezeket a kérdéseket (pl. SCHUSTER, 2008; SWART ET AL., 2009; GREIVING és FLEISCHHAUER, 2010; ROGGERA, 2009; EEA, 2022), és arra a következtetésre jut, hogy bár a 2000-es évek végén és a helyzetelemzéseiben azonosítható néhány sajátos térségi jellemző/fókusz, a vizsgált ágazatok és intézkedések e dokumentumokban meglehetősen hasonlóak. Sem a célkitűzések, sem az adott nemzeti stratégiák intézkedési típusai nem tükrözik földrajzi sajátosságokat (SWART ET AL., 2009; GREIVING és FLEISCHHAUER, 2010; EEA, 2020 és 2022). Ezen eredmények kétségkívül rávilágítanak arra, hogy az eddigi kutatások nem foglalkoztak az alkalmazkodási politika eszközeinek térbeliségével/területiségével kellő mélységben, sem nemzeti szinten, sem pedig tudományos megközelítéssel (SÜTŐ, 2023).

A vizsgált témakör (klímapolitika, azon belül klímaalkalmazkodás) speciális jelentőséggel bír egy olyan nagyrégió, mint a Kárpát-medence kapcsán. Annak térségeit, nemzetiségeit, így a számos náció között a határon túli magyar kisebbségek és az anyaországi magyarok közösségeit is közvetlenül érinti. Noha a kutatás első szakasza Kelet-Közép-Európára koncentrált, a Kárpát-medence ennek a térségnek integráns része. És bár a cikk nevesítetten nem foglalkozik az itt élő magyarság társadalmi-gazdasági viszonyaival, azokat a klímaváltozás, az időjárási szélsőségek gyakoribbá és intenzívebbé válásához való alkalmazkodás és reziliens felkészülés révén, a nemzeti stratégiákra koncentrálnak közvetve erősen érinti.

2. A kutatás célkitűzései

Ahogy a leírtakból kitűnik, a klímaalkalmazkodás és a térbeliség szorosan összefüggő fogalmak: a földrajzi helyek egyedi éghajlati viszonyai nagyban befolyásolják a klímaváltozás különböző hatásainak különbségeit térségi szinten. Az éghajlati viszonyok hosszú-, közép- és rövidtávú változásai térben igen eltérően jelentkeznek, térben eltérő hatásokat és következményeket eredményezve. A szakpolitikai válaszlelések csak akkor lehetnek hatékonyak, ha az említett térbeli sajátosságokat megfelelő mértékben figyelembe veszik. cikk alapját képező kiterjedt doktori kutatás célja a klímaalkalmazkodási szakpolitikák eredményességének növelése az éghajlatváltozás jelenlegi és jövőbeli hatásai területi sajátosságainak pontos beazonosítása és az ezekre adott válaszaik megerősítése révén.

A szakirodalmi áttekintés által azonosított kutatási hiányterületre és a földrajzi tér és a térbeli elemek fontosságára válaszul a kutatás fel kívánja tárni a klímaalkalmazkodási politikaalkotásban élen járó európai kontinens országai nemzeti éghajlatváltozási politikáinak térbeli dimenziókra való érzékenységét, beazonosítva, hogy az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kellő súlyt helyez-e ezekre a kérdésekre, vagy sem. Ennek érdekében elemzésre és értékelésre kerül a térbeli tartalom és a térbeli dimenziók iránti érzékenység szerepe és mértéke a nemzeti alkalmazkodáspolitikai tervdokumentumokban és MRE-eszközökben, egy olyan szemponrendszer alapján, amely alkalmas e térbeli

érzékenység mérésére. Jelen tanulmány a kutatás által elemzett európai országok első csoportjára¹, Kelet-Közép-Európára vonatkozó empirikus eredményeket mutatja be.

3. Alkalmazott módszerek és földrajzi keretek

Az empirikus kutatás összehasonlító dokumentum-elemzésre épül, meglévő nemzeti szintű tervezési dokumentumokra fókuszálva, úgymint nemzeti alkalmazkodási stratégiák (NAS), nemzeti alkalmazkodási programok (NAP), akciótervek, MRE rendszerfejlesztési háttéranyagok, elkészült monitoring és értékelő jelentések, indikátorkészleteket bemutató háttéranyagok, amelyek nemzeti kormányzati szervezetek által kerültek kidolgozásra vagy ezek megbízásából készültek. Azon országok esetében, ahol már több alkalmazkodási tervezési ciklus is lezajlott az elmúlt évtizedben, a jelenleg hatályos dokumentumot veszem figyelembe. Mivel az alkalmazkodás viszonylag új szakterületnek számít (az EU-s szintű stratégiai kereteket csak 2013-ban hozták létre, és a nemzeti/regionális/helyi szintű rendszeres tervezési ciklu sok csak a 2010-es évek eleje óta kezdődtek el Európában), a kutatás az elmúlt 10–15 évre összpontosít.

A térérzékenység/tértudatosság interpretációs lehetőségeit körüljáró szakirodalom-feltárást (első lépés) és a nemzeti alkalmazkodási stratégiák és háttérdokumentumok összehasonlító elemzését (második lépés) követően a kutatás a harmadik lépésben kísérletet tesz az alkalmazkodási eszközrendszer térbeli teljesítményét befolyásoló fő tényezők meghatározására az összetett szakpolitikai térérzékenységi/tértudatossági mutató más társadalmi/gazdasági/földrajzi/területi, közigazgatással kapcsolatos indexekkel való összehasonlítása révén. A negyedik lépésben a makroregionális meghatározottság jelenlétét vizsgálom az európai nemzeti alkalmazkodási tevékenységek térérzékenységi/tértudatossági

¹ A kutatás négy nagyobb szakaszra lett bontva az ütemezés egyértelműsítésének és a munka szervezettségének céljával. Közeliítőleg a TSP 2011 dokumentum és a friss EUCRA térbeosztásait követve az első vizsgált országcsoport (Kelet-Közép-Európa) elemzését Észak-Európa, Nyugat-Európa, Dél-Európa (a Balkán-félsziget Horvátországtól és Szerbiától délre fekvő államaival kiegészítve) összehasonlító elemzése követi majd.

értékeiben is – vajon kimutatható-e bármilyen nagytérségi különbség a nemzeti szakpolitikák területi teljesítményében (1. ábra, lásd következő oldal).

3.1. A klímaalkalmazkodási szakpolitikák térérzékenységének/tértudatosságának fogalma és modellje

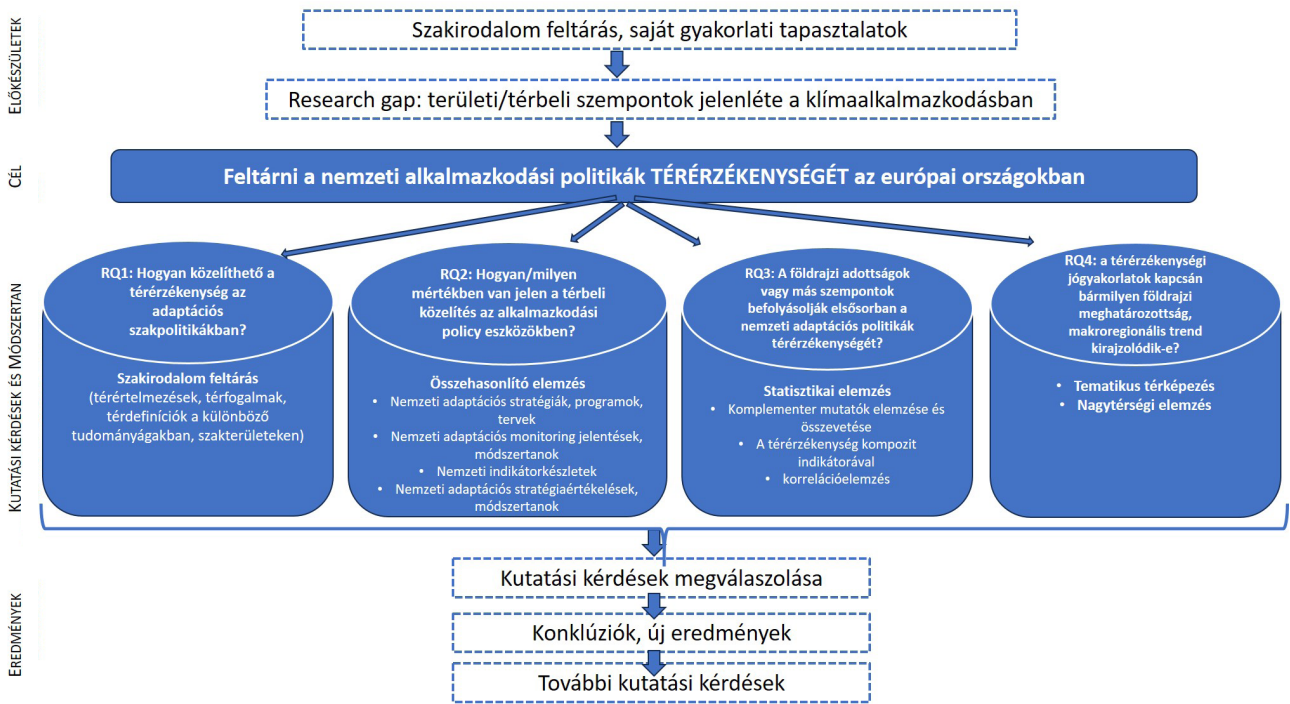
A fent említett szakpolitikai eszközök térbeli tartalmának, teljesítményének meghatározására a kutatás egy új fogalmat, az alkalmazkodási politika térérzékenységét/tértudatosságát vezeti be. Ez a modell a különböző tértudományok és gyakorlati területek térértelmezéseinek és térfogalmainak legfontosabb hasznosítható elemeit integrálja egy komplex definícióba, megfelelő alapot kívánva nyújtani a térbeliség jelenlétének és súlyának elemzésére az alkalmazkodási tevékenységekben² (SÜTŐ, 2024).

Összefoglalva a vizsgált tudományágak megközelítéseit, a következtetéseket a térbeliség/térérzékenység/tértudatosság irányadó definíciója formájában vonhatjuk le az alkalmazkodási politikában (2. ábra, lásd következő oldal). A térbeliség alatt így a kutatás a szakpolitikai tevékenységekben a külső és belső térelemek és jellemzőik, területi/térbeli különbségeik, térbeli rendezettségük tudatos, folyamatos és következetes figyelembe vételét érti az abszolút vagy relatív térben, továbbá a helyalapú megközelítés jelenlétét a vizsgált tevékenységekben, nevezetesen a stratégiai tervezésben és az MRE-ben.

Ebből adódóan akkor tekintünk egy alkalmazkodási helyez fent felsorolt területi szempontokra/dimenziókra mind a helyzetfeltárások munkafázisaiban, mind a jövőkép- és céltervezés, intézkedések kidolgozása, az indikátorkészletek felállítása és ez alapján az értékelések elvégzése vagy épp konkrét alkalmazkodási döntéstámogató rendszerek kialakítása és működtetése

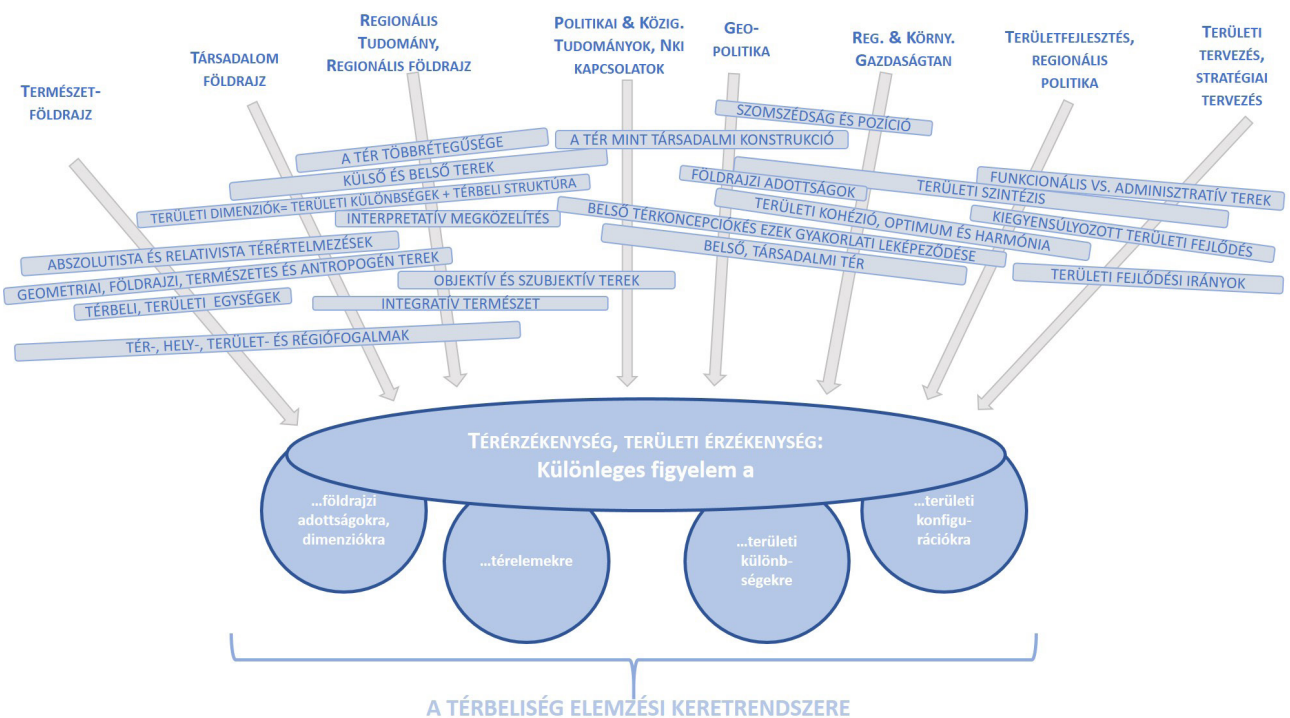
² A releváns tudományágak és szakpolitikai területek sokféle térértelmezése merül fel előttünk. Ezek közül a tervezett empirikus elemzés leginkább a természettudományok, azon belül a természetföldrajz abszolút és objektív térértelmezéseire, a társadalom- és gazdaságföldrajz, a regionális földrajz, a geopolitika és a regionális tanulmányok relatív megközelítésére, valamint azokra a tudományágakra koncentrálnak, amelyek implicit módon (többnyire belső) térfogalmakra összpontosítanak (politikai és közigazgatási tanulmányok, sőt részben a regionális fejlesztési politika, stratégiai terület- és területrendezés) térszemléletét és a kapcsolódó fogalmakat is vizsgálták.

1. ábra:
A kutatás felépítése és logikája

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra:
Az alkalmazkodásban megjelenő térérzékenység/tértudatosság fogalmának forrásai jelen kutatásban

Forrás: saját szerkesztés

során. Ha ezek a szempontok legalább akkora súlyt kapnak, mint a hagyományos ágazati megközelítés (a különböző ágazatok, tematikák elkülönített, egymással párhuzamos kezelése), vagy akár dominálják is azokat, akkor beszélhetünk tércsopontú megközelítésről, illetve e tevékenységek térérzékenységéről/ tértudatosságáról.

3.2. Az elemzett földrajzi terület lehatárolása

A tágabb értelemben vett kutatás földrajzi kerete Európa, pontosabban a kontinens országainak többsége (az összes EU-tagállam, az Európai Gazdasági Térség államaival, az EU csatlakozásra törekvő nyugat-balkáni országokkal és Törökországgal kiegészítve). A volt közép-európai szocialista blokk és a szovjet utódállamok közül az előbbi csoportra összpontosít a kutatás, az utóbbiakat kihagyva az elemzésből, mivel ezek esetében a klímaalkalmazkodás egyelőre inkább „alacsony prioritású fejlesztéspolitikai terület”. Az egyetlen kivételt a balti államok jelentik, amely régió történelmi és társadalmi gyökerei miatt sokkal inkább a közép-európai régióhoz sorolható, mint a volt Szovjetunióhoz. A törpeállamok (Liechtenstein, Vatikán, Andorra, Monaco, San Marino, a többinél valamivel nagyobb Luxemburg kivételével) szintén kimaradnak a kutatásból, lévén annak fő témája, a térbeliség és a térbeli különbségek, ilyen kis országok esetében nem értelmezhetőek megfelelően nemzeti szinten.

Az európai nemzeti alkalmazkodási politikák térérzékenységének/tértudatosságának vizsgálata közben felmerülő kérdés, hogy a térérzékenység/-tudatosság az érintett ország makroregionális pozíciójával összefüggésben áll-e. E kérdés megválaszolásához a kutatásban le kell határolni az európai nagytérségeket. Az európai országok ily módon történő csoportosítása egyúttal lehetővé teszi az empirikus munkafázis praktikus szakaszolását is – az első fázis Kelet-Közép-Európára koncentrál. A makrorégiók az idevágó (tan)könyvekben / tudományos publikációkban leggyakrabban a megszokott Észak-, Nyugat-, Dél- és Kelet-Európa bontásban szerepelnek. Az első három régió határai többé-kevésbé egyértelműek és a kapcsolódó tanulmányokban / stratégiai dokumentumokban is hasonló országokat sorolnak be az egyes régiókba. Kelet-Európa helyzete nem ennyire egyértelmű. Probáld például „Kelet-Európát

és a balti államokat” további alcsoportra bontotta: Nyugat-Közép-Európára és Kelet-Közép-Európára. Az utóbbi Probáld álláspontja alapján magában foglalja Közép- és Dél-Európa keleti részét (a Balkán-félszigetet Görögország nélkül) (PROBÁLD ET AL., 2000). Illés hasonlóképpen összegyűjtötte a különböző történelmi, néprajzi, politikai és gazdasági irányultságú kelet- és közép-európai meghatározásokat és lehatárolásokat, külön kiemelve ezekben a politika szerepét. Kiemeli, hogy egyes koncepciók még egy harmadik régiót is megkülönböztetnek a keleti és nyugati között, egy különleges geopolitikai helyzetű és egyedi stratégiai kihívásokkal rendelkező területet³ – 1990 után a Szovjetunió volt szatellitállamai alkotják ezt a csoportot. (ILLÉS, 2002).

A gyakorlatorientált lehatárolások közül az Unió szintű stratégiai dokumentumokhoz és regionális politikai eszközökhöz fordulhatunk. A 2011-es Territorial State and Perspectives of the European Union⁴ (TSP) (DAMSGAARD ET AL., 2011), mint az Európai Unió akkor hatályos Területi Agendájának háttérdokumentuma, egy dedikált fejezetet szentel t Európa területi potenciáljának és kihívásainak, ebben bemutatva Európa négy fő makrorégiójának területfejlesztési kihívásait is. A régiók között Nyugat-, Dél- és Észak-Európa mellett Közép-Európa keleti részét („Közép-Kelet-Európa”) is nevesíti: e térség az akkor nemrég csatlakozott tagállamokat⁵ is tartalmazta (DAMSGAARD ET AL., 2011).

Az EU területfejlesztési politikája a 2000-es évek közepe óta foglalkozik nagytérségekkel (ILLÉS, 2002). A jelenlegi programidőszakban az Interreg B program által koordinált transznacionális együttműködés 12 makrorégiója közül a Közép-, a Dél-Kelet és a Duna régiók nagyjából Kelet-Közép-Európa területét fedik le (EC.europe.eu).

³ E megközelítések egyik csoportja a német „Mitteleuropa” koncepción alapuló „Közép-Európára” összpontosít, amely alatt kezdetben a német lakosság által lakott keleti területeket, később a Német és az Osztrák-Magyar Monarchia területeit értették, a közép-európai német orientációt ábrázolva. A másik fő alcsoportot „Zwischeneuropa” vagy „Köztes-Európa” koncepcióknak nevezik. Ezek gyengébb történelmi, de erősebb geopolitikai gyökerekkel rendelkeznek. Az elképzelés lényege a német és orosz dominancia befolyásának ellensúlyozására törekedett. Erre jó példa a Petite Entente-államok 1918 utáni, francia alapú cordon sanitaire létrehozása.

⁴ A dokumentum a területrendezésért és területfejlesztésért felelős EU-s miniszterek informális találkozásán került bemutatásra, 2011. május 19-én, Gödöllőn, Magyarország EU elnöksége alatt.

⁵ Jellemzőket tekintve hasonló vonások rajzolódtak ki, mint Probáld és Illés vizsgálataiban, kiegészítve azokat a demográfiai, gazdasági és településhálózattal kapcsolatos fejlettségi adottságokkal.

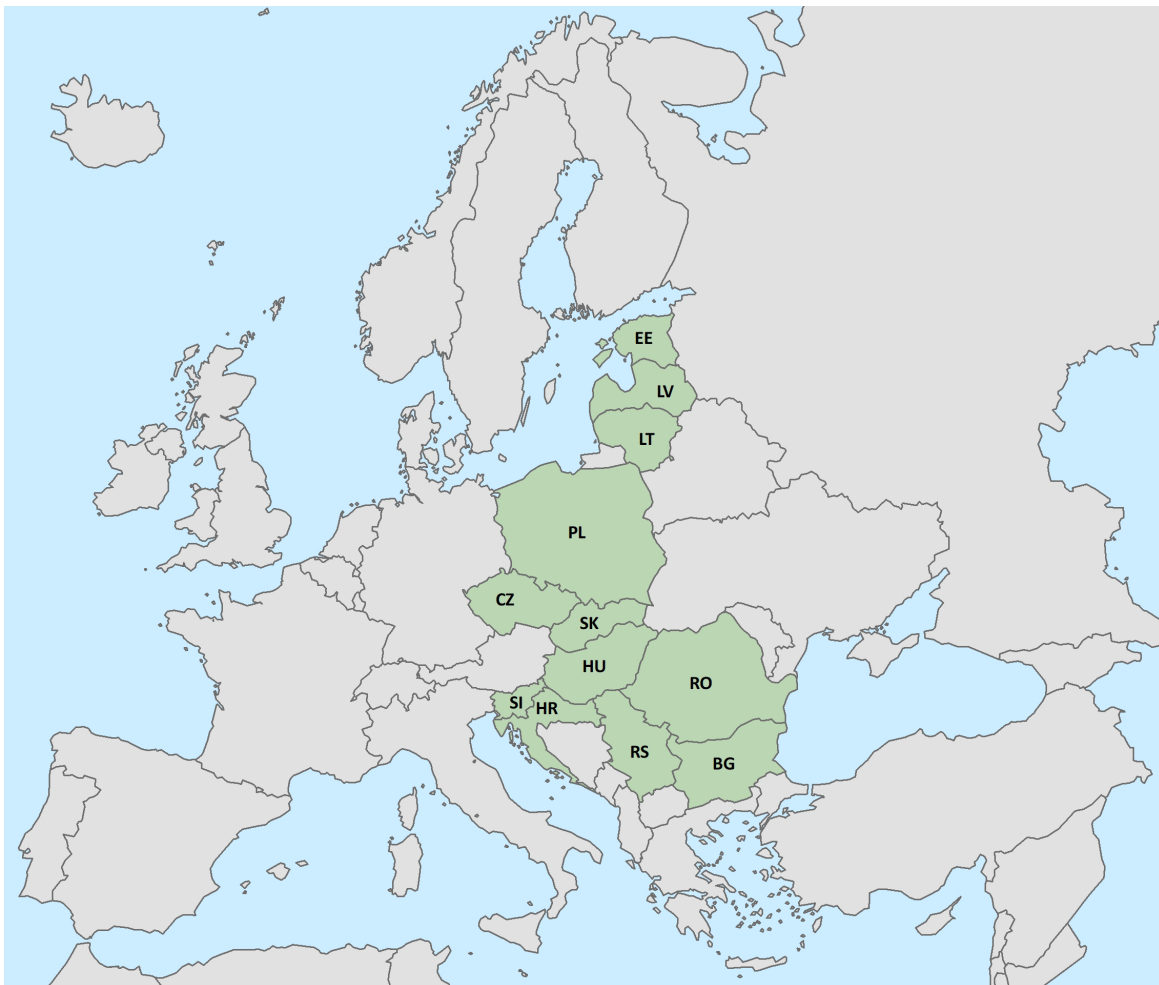
A legfrissebb lehatárolást az első Európai Klíma-kockázat Értékelési Jelentés (European Climate Risk Assessment Report, EUCRA) tartalmazza, amely elősegíti az alkalmazkodással kapcsolatos politikai prioritások meghatározását. A dokumentum négy nagyrégiót azonosít Európában (3. ábra). A balti országok ezen lehatárolás alapján Észak-Európához, a Nyugat-Balkán Dél-Európához tartozik, a többi terület esetében a fent bemutatott logika az irányadó (EEA, 2024). (3. ábra)

Kelet-Közép-Európa egyértelműen a kontinens sérülékeny részei közé tartozik. A régióban rendkívül sérülékeny ágazatok (pl. vízgazdálkodás, mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, energetikai infrastruktúra, turizmus) és térségtípusok (pl. hegyvidéki területek, sík folyóvölgyek, kontinentális, zárt síkságok, városi agglomerációk, sőt tengerparti övezetek) jellemzőek.

Az empirikus elemzés első része ezzel az országcsoporttal foglalkozik.

A kutatásban alkalmazott lehatárolásban és a jelen cikkben a régió a fent említett kelet-közép-európai lehatárolások és az EUCRA lehatárolás kombinációját követi, gyakorlatilag kiegészítve az utóbbit a balti államokkal és a Kárpát-medence három délszláv országával. A TSP által követett „volt keleti blokk”-alapú, azaz a volt szocialista tömb államait Görögországtól északra és a Baltikumtól délre átfogó régió a cikk béli tanulmány és a tágabb kutatás „Kelet-Közép-Európájának tárgya, nem tartalmazva már a Probáld-féle Nyugat-Közép-Európa országait (Ausztria, Németország, Svájc) és a Szovjetunió volt tagállamait, viszont integrálva egyúttal a tradicionálisan nyugatos orientációjú három baltikumi országot (1. térkép).

1. térkép:
A vizsgálati terület lehatárolása

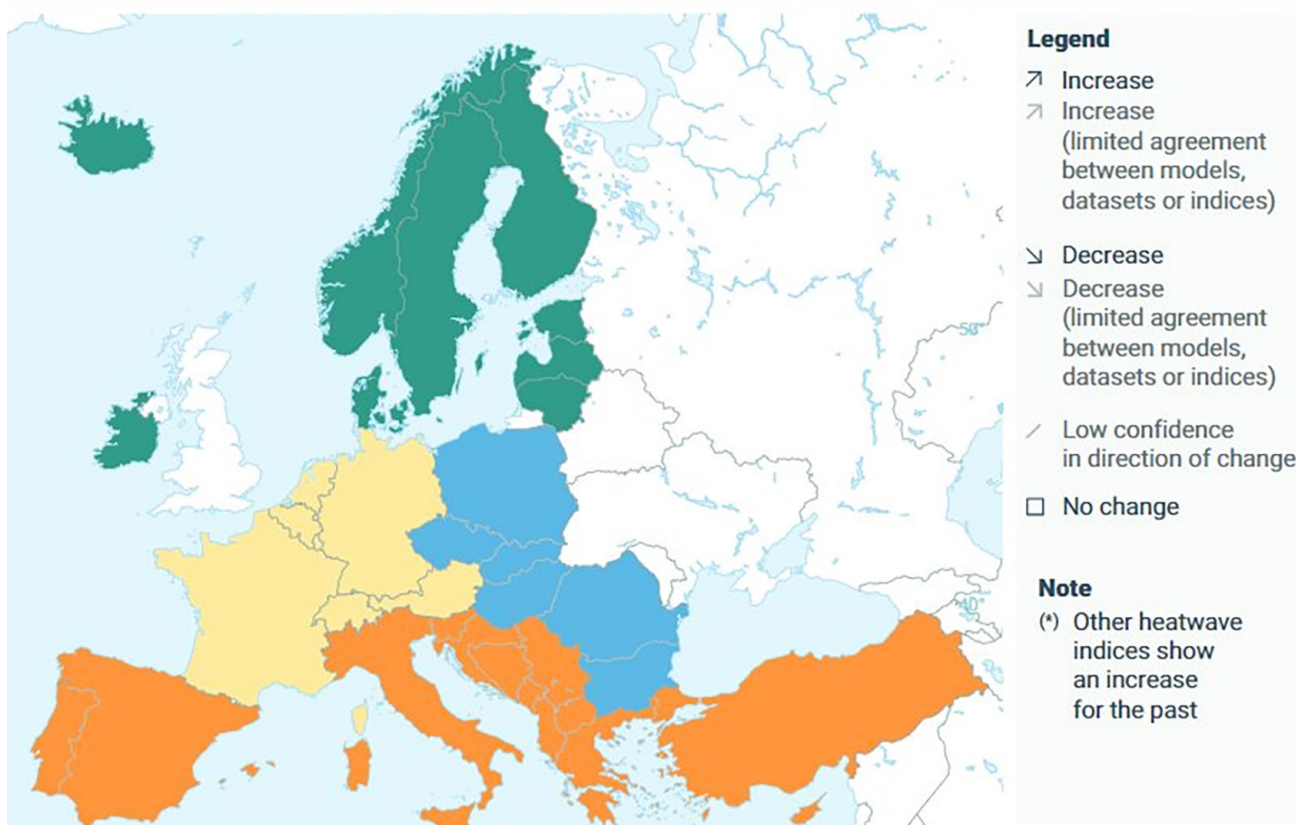

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra:
Megfigyelt és előrevetített éghajlati kockázati tényezők
az európai makrorégiókban az EUCRA alapján

Figure ES.1 Observed and projected trends in key climatic risk drivers in different European regions

Land regions	Northern Europe			Western Europe			Central-eastern Europe			Southern Europe			European regional seas	Past	Future
	Past	Future		Past	Future		Past	Future		Past	Future				
		Low	High		Low	High		Low	High		Low	High			
Mean temperature	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗
Heatwave days	□(*)	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗
Total precipitation	↗	↗	↗	↗	/	↘	↗	↗	/	↘	↘	↘	↗	↗	↗
Heavy precipitation	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗
Drought	↗	↘	↘	↗	/	↗	↗	/	↗	↗	↗	↗	↗	↗	↗

Notes: Underlying climate variables are: heatwaves (days with maximum temperatures above 35°C), heavy precipitation (maximum 1-day precipitation), and drought (using a standardised precipitation evapotranspiration index over 6 months (SPEI-6, Hargreaves' method)). Time periods and scenarios are past (1952-2021); future until the end of the century (2081-2100 relative to 1995-2014); low scenario (SSP1-2.6); and high scenario (SSP3-7.0).

Source: Copernicus Climate Change Service (C3S).

Forrás: EUCRA, Copernicus climate change service [C3S]

3.3. A nemzeti alkalmazkodási politikák térbeliségének összehasonlító elemzésének szempontjai

Az országok alkalmazkodási politikáinak térérzékenységet/ -tudatosságát vizsgáló összehasonlító elemzés előre meghatározott analitikus szempontrendszer alapján történt. A szempontrendszer 9 fő szempontból áll, ezekhez egyenként 2-9 vizsgálati alszempontot dolgoztunk ki. Fontos hangsúlyozni, hogy a vizsgálat az összehasonlító elemzésre koncentrál, nem az egyes országok alkalmazkodási politikáinak leíró jellegű bemutatására – ezt szolgálja az elemzési szempontok körül határolt rendszere. A tervezett elemzési szempontok és alszempontok (amelyekhez a hozzájuk rendelt klasszifikációs, operacionalizálási részletek a mellékletben találhatóak meg) a következők:

Az alkalmazkodási politikákban a térbeliség súlyát és jellegét általában a térrel kapcsolatos nyelvezeten (a térrel, területiséggel kapcsolatos fogalmak számszerű megjelenése a dokumentumok szövegében) és az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás alapvető logikáján és szerkezetén keresztül vizsgáljuk egy adott országban (az alkalmazkodási tevékenységeket ágazatok vagy területi egységek/régiótípusok szerint szervezik-e?).

Az adaptáció területi szintjei szempont vizsgálja, hogy a tervdokumentumok az adaptációs tevékenységek mely fő területi szintjeit azonosítják. A NAS/NAP dokumentumok kapcsán azt is elemeztük, hogy az alkalmazkodási célú stratégiai tervezést alacsonyabb területi (regionális/helyi) szinteken mennyire ösztönzik a vizsgált dokumentumok.

A területi szempontok megjelenését a helyzetfeltáró munkafázisokban külön is vizsgáltuk, a NAS/NAP-dokumentumok helyzetelemzéseiben és helyzetértékeléseiben (beleértve a SWOT-elemzéseket is) keresve ezek nyomát. Itt a helyzetelemzések alapvető (ágazati vagy térbeli) logikáját, valamint a térbeli tartalmak vizualizációját (térképek és regionális ábrák/diagramok használata) elemeztük. A területi tartalom megjelenésének vizsgálata a régiótípusok, a területi egységek, a területi különbségkeresési logika és a településhálózattal kapcsolatos kérdések megjelenésének mértékén keresztül történik az adott fejezetek szövegeiben. A területi tartalom a SWOT és a narratív helyzetértékelő fejezetekben is elemzésre került, ahol voltak ilyen stratégiaelemek. A területi tervezésre helyezett hangsúlyt

a helyzetfeltáró fejezetekben vizsgáltuk, hogy ezek milyen mértékben foglalkoznak az adaptációs tervezés és a területfejlesztés/-rendezési tervezés, várostervezés kapcsolatával. Az adott országok Európán, vagy saját nagyrégió (pl. Baltikum, Kárpát-medence stb.) belüli helyzetének figyelembevételét is vizsgáltuk klíma-alkalmazkodási szempontból a helyzetfeltáró fejezetekben.

A célrendszerekben a térbeli szempontok megjelenése is külön vizsgálati szempontot jelentett. Az adaptációs jövőképek és célrendszerek alaplogikáját (ágazati vagy térbeli), általános térbeli tartalmát és alkalmazott térbeli megjelenítési megoldásait is elemeztük. A specifikus és alacsonyabb szintű célok (beavatkozási területek) és horizontális célok térbeli tartalmát azon keresztül vizsgáltuk, hogy ezekben milyen mértékben és formában jelennek meg tértípusok; konkrét területi egységek, helyek; településhálózati elemek; vagy épp a térbeli különbségkeresési logika. Vizsgáltuk, hogy megjelenik-e a célrendszer- és jövőképtervezésen belül a térérzékeny MRE-tevékenységek fontosságának hangsúlyozása, valamint az európai területpolitika területi kohéziós fogalomkörének bármely eleme közvetlenül vagy közvetve ezekben a fejezetekben.

A konkrét alkalmazkodási intézkedések térbeli szempontjait és tartalmát a célrendszerhez és a jövőképhez hasonlóan elemeztük (tértípusok; konkrét területi egységek, helyek; településhálózati elemek; vagy épp a térbeli különbségkeresési logika megjelenése). Az adaptációs intézkedések területi tervezési vagy területi logikájú MRE fókusz szintén része ennek az elemzési szempontnak.

Az adaptációs szakpolitikák geopolitikai tartalma szempont egyrészt arra kíváncsi, hogy a NAS/NAP dokumentumokban bemutatott kihívásokon belül az éghajlatváltozással kapcsolatos földrajzi kockázatok (klímamigráció, potenciális verseny az erőforrásokért, szállítási, élelmiszerellátási láncok veszélybe kerülése, összeomlása stb.) mint nemzetbiztonsági szempontok jelentkeznek-e. Vizsgálati alszempont volt az országok közötti makroregionális/nemzetközi együttműködések megerősítésének szándéka, ennek jelenléte a cél-/intézkedésrendszerekben. Hasonlóképp, a más országok felé az alkalmazkodási politikán, pénzügyi támogatásokon, tudásexporton keresztül való befolyásolás szándékának megjelenését is vizsgáltuk az intézkedések és célok között.

Az alkalmazkodással kapcsolatos monitoring tevékenységek térbeliségének nyomait az adatbázis-építési és monitoring tevékenységek területi szintjeinek azonosítása révén elemeztük, a MRE-tevékenységeknek a NAS/NAP dokumentumokban vagy a monitoring háttéranyagokban megjelenő leírásán vagy látható gyakorlatokon keresztül. Amennyiben ilyenek az adott országban léteznek, megpróbáltuk azonosítani az alkalmazkodási indikátorkészletek jelenlétét és ezek esetleges területi tartalmát. Vizsgáltuk továbbá térinformatikai alapú döntéstámogató rendszerek jelenlétét a nemzeti alkalmazkodási tevékenységekben, vagy ilyen jellegű rendszer kialakítási szándékának megjelenését a tervdokumentumokban.

Az előző ponthoz hasonlóan az alkalmazkodással kapcsolatos értékelések területiségét elemző szempont az alkalmazkodási politikát és folyamatokat értékelő értékelési produktumok térbeli fókuszának/tartalmának mértékét, valamint térbeli megjelenítési megoldásait elemezte. Amennyiben létezik az adott országban működő alkalmazkodási értékelési rendszer, annak térbeli szintjeit is igyekeztünk azonosítani.

Az utolsó szempont a tervezési hierarchián alapul, és a magasabb térségi szintű területi vagy alkalmazkodási célok megjelenésére összpontosít a nemzeti alkalmazkodási tervezési tevékenységekben. E keretek között vizsgáltuk az európai szintű klímaalkalmazkodási stratégiai irányok (az EU aktuális alkalmazkodási stratégiájának prioritásain keresztül), az európai szintű területpolitikai stratégiai irányok (az EU aktuális Területi Agendái prioritásainak megjelenésén keresztül) és végül az aktuális nemzeti területfejlesztési/regionális politikai célok megjelenését a NAS/NAP dokumentumok célrendszerében.

Az elemzés végén minden ország alkalmazkodási szakpolitikájához egy térérzékenységet/tértudatosságot leképező kompozit indikátort rendelünk, amely az elemzési szempontokra kapott egyes számértékek összesítéséből alakul ki. Minden alszempont esetében egy ország egy adott értéket kap: 5 pontot a legjobb, 3 pontot a felső-közepes, 1 pontot az alsó-közepes és 0 pontot a legrosszabb teljesítmények esetében vagy amennyiben az adott kérdés az elemzett dokumentum esetében irreleváns. Az osztályozás alapvető elvei/ pontos szabályai az egyes altényezőkhöz rendelve előre le lettek fektetve, hogy a szubjektivitás a lehető legnagyobb mértékben elkerülhető legyen. Az alábbiakban példaként két fő osztályozási típust,

egy mennyiségi és egy minőségi osztályozást mutatunk be.

A „dokumentumok térbeli nyelvezete” alszempont esetében azt elemeztük, hogy egy NAS milyen mértékben használja a térbeliséget és más kapcsolódó fogalmakat. Ha a fogalmak⁶ viszonylag gyakran fordulnak elő a NAS/NAP anyagokban (400-nál több említéssel), akkor az ország legjobb kategóriába kerül; ha az említések száma 399-150 között van, akkor a felső-közép, 149 és 10 között az alsó-közép kategóriába; a leggyengébb csoportba a 10 említés alatti értéket felmutató országok tartoznak. Az „alkalmazkodási intézkedések területi tartalma” esetében, a legmagasabb kategória azt jelenti, hogy az intézkedések egy egész, nevesített csoportja konkrét területi egységhez vagy térségtípushoz kapcsolódik, vagy általában térbeli logikát használ (pl. területi sérülékenységi különbségek mérséklésére összpontosít). A felső-közepes kategória azt jelenti, hogy a stratégiában/programban néhány különálló, elszórt (de nem egy egész csoport) intézkedés névlegesen területi egységhez vagy tértípushoz kapcsolódik vagy általában térbeli logikán alapul. Az alsó-középső kategóriában csak közvetett területi tartalmak jelennek meg (pl. ökoszisztéma-térképezést célzó monitoringrendszer-fejlesztés, ami címében nem területi, de a szöveges leírása az intézkedésnek gyengén vagy közvetve utal térképezési intézkedésekre). A legalsó kategóriában az intézkedések között egyáltalán nem figyelhetők meg területi vonatkozások.

4. Eredmények: nemzeti alkalmazkodási politikák térérzékenysége/tértudatossága Kelet-Közép- Európában

A fejezet az empirikus elemzés első, kelet-közép-európai eredményeit tekinti át az elemzési szempontrendszer különböző blokkjai szerinti alfejezetekre bontva; összefoglaló táblázatok is segítik a megértést. Ezek sajátos színskálát alkalmaznak: a sötétkék a legmagasabb, a középkek a felső-középső és a világoskék a nemzeti alkalmazkodási szakpolitikák térérzékenységének/tudatosságának alsó-középső kategóriáját jelzi az. A fehér

⁶ A vizsgált fogalmak: hely, régió, regionális (regionalitás), terület, területi (-ség), tér, térbeli(-ség), földrajz, földrajzi, hely(ség), helyi, elhelyezkedés

szín jelenti a legalacsonyabb szintű nemzeti teljesítményt az adott alszempont kapcsán; az átlós sraffozás pedig egy alszempont irrelevanciáját mutatja az adott országban (pl. jövőkép vagy SWOT fejezet stb. hiánya az adott NAS/NAP dokumentumban).

4.1. Általános információk, általános térbeliség, az alkalmazkodás térbeli szintjei

Az első szempontcsoport alszempontjai általában foglalkoztak az adott országok nemzeti szintű alkalmazkodási stratégiáival (programjaival) (4. ábra). A nemzeti szintű alkalmazkodási tervezés (főként az első, 2013-as Unió Alkalmazkodási Stratégia hatására) minden elemzett országban jelen van, a legtöbb esetben külön NAS és NAP formájában. Horvátország, Lengyelország és Lettország a hozzáférhető anyagok szerint csak cselekvési terv nélküli stratégiával rendelkeznek; Litvánia és Magyarország ugyanakkor integrált kibocsátáscsökkentési és alkalmazkodási stratégiát alkalmaz – igaz, Magyarország külön értelmezhető alkalmazkodási modult is feltüntet a klímastratégián belül. A dokumentumok funkciója alapvetően hasonló: a legmagasabb hierarkiaszintű alkalmazkodási irányok kijelölése nemzeti szinten, meghatározott jövőképpel, célokkal, megfelelő tényeken alapuló intézkedésekkel. Csak Litvánia és Szlovénia képez kivételt, inkább szabályozási és intézményi keretrendszereket felvázoló dokumentumaikkal.

Az első vizsgálati szempont *a dokumentumok nyelvezetének térorientációjára*, azaz a térrel kapcsolatos kifejezések jelenlétére összpontosít a dokumentumokban. A legmagasabb értékek (több mint 400 említés) Magyarországon, a Cseh Köztársaságban, Szerbiában és Romániában figyelhetők meg, míg a követő csoportot Horvátország, Lengyelország, Szlovákia és Bulgária alkotja (150 és 400 említés között). Gyengébben teljesítettek az inkább keret-jellegű, általános dokumentumok (Litvánia, Szlovénia). Az említett országok közül Magyarország kiemelhető, minden vizsgált definíció számos említést kap. Más országok inkább csak egyes fogalmak esetében mutatnak kiemelkedő eredményeket (pl. Románia: hely és helység; Szerbia: terület, helyi; Csehország: régió, terület/területiség) (4. ábra).

Az *alacsonyabb térségi szintek alkalmazkodási tevékenységének megjelenése és az alacsonyabb térségi szintű alkalmazkodási tervezés propagálása* Lengyelországban,

Magyarországon és Romániában jelentősebb, ezeket az országokat Bulgária és Észtország követik. Az összességében gyenge hangsúly az elemzett országok közigazgatásának többnyire egységes, centralizált szerkezetével magyarázható. Magyarországon egy konkrét alcél említi a sérülékeny térségek stratégiai kidolgozásának szükségességét, a NAS településfejlesztési fejezetének egyes cselekvési irányjavaslatai pedig a helyi stratégiakészítést említik. Az V.2.2. fejezet egyenesen a helyi és megyei stratégiák tervezését szorgalmazza. Romániában az országos, regionális és helyi politikai döntéshozók szerepének fontosságát már a bevezetés is megemlíti, továbbá a célrendszert tartalmazó fejezet bevezető része a helyi klímastratégiai tervezés fontosságáról szól, és néhány alcél és intézkedés is említi a témát (szintén 4. ábra).

4.2. Térbeli tartalom a helyzetfeltáró munkafázisokban

A helyzetelemzéseket, SWOT-fejezeteket és a helyzetértékelési fejezeteket (ahol alkalmaztak ilyen) vizsgálva az elemzett dokumentumrészek alapvetően ágazati logikát követnek (5. ábra). A területi gondolkodás egyes jelei erősebbek Magyarországon és Lengyelországban (a magyar NAS számos NATÉR térképet és területi sérülékenységvizsgálati eredményt mutat be; Lengyelországban pedig kvázi következetes területi egység- vagy tértípus említéseket alkalmaz minden ágazati helyzetelemzési alfejezet), de az országok többsége gyengébben teljesített vagy egyszerűen a területi szempontok hiányát mutatta. A tényleges vizuális megjelenítés (térkép- vagy diagramhasználat) Magyarországon (14 térkép), a Cseh Köztársaságban (12), Lengyelországban (9+ egy regionális táblázat), Szerbiában (9) és Lettországban (7) volt a legerősebb, viszonylag nagyobb számú térképpel. Szlovákia és Bulgária kissé lemaradva követi ezeket az országokat.

A tényleges területi tartalom (országos szintű térbeli sérülékenységi egyenlőtlenségek említése, konkrét területi/téregységek, speciális földrajzi területek, régiótípusok, illetve településhálózati elemek, funkcionális területek⁷ és sérülékenységi jellemzőik megnevezése)

⁷ Funkcionális városi területek, határokon átnyúló területek, makrorégiók.

4. ábra:
Az adaptációs tervezés általános térbelisége és területi szintjeinek megjelenése
a kelet-közép-európai nemzeti alkalmazkodási stratégiákban

Fő szempont	Alsópont	CRO	CZH	EST	HUN	LAT	LIT	POL	ROM	SLK	SLN	BUL	SRB
A térbeliség súlya és jellege alkalmazkodási politikában	A dokumentum nyelvezetének téro- rientációja	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Az alkalmazkodási politika területi/ága- zati jellege	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Az alkalmazkodás területi szintjei	Az alkalmazkodási tevékenység területi szintjei	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Az alkalmazkodási tervezés propagálása alacsonyabb területi szinteken	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Forrás: saját szerkesztés

5. ábra:
A kelet-közép-európai nemzeti alkalmazkodási stratégiák
helyzetfeltáró munkafázisainak területi tartalma

Fő szempont	Alsópont	CRO	CZH	EST	HUN	LAT	LIT	POL	ROM	SLK	SLN	BUL	SRB
Területi szempontok a helyzetfeltáró munkarészekben	A helyzetelemzések alapvető logikája	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A helyzetelemzések térbeli vizualizációja	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A helyzetelemzések térbeli tartalma	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Európán belüli helyzetre utalás	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A SWOT térbeli tartalma	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A helyzetértékelések területi tartalma	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Területi tervezési fókusz	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Forrás: saját szerkesztés

a magyar, észt, román, lengyel, cseh és szerb NAS helyzetelemzésekben közepes szintű. A lengyel NAS következetes térbeli tartalmat használ az egész helyzet-elemzésben, az ágazati és a térbeli logikát vegyítve, egyes alfejezetek ágazatiak (energia, erdőgazdálkodás stb.), mások regionálisak (hegyvidéki területek, tengerparti övezetek, városi területek és területi fejlesztés).

A területi tervezést, mint az alkalmazkodás fontos eszközét, vagy mint a klímadaptációhoz kapcsolódó szakterületet legerőteljesebben Csehország és Szerbia említik (dedikált fejezetekben). Lettország különösen nagy hangsúlyt fektet a témára (a NAS 6 fő kockázati területének egyike a „turizmus és tájtervezés”), és hasonló súllyal kezeli a témát Észtország is (a NAS helyzetelemzése sürgeti az éghajlatváltozás és az ellenálló képesség szempontjainak figyelembevételét a területi tervezési döntésekben, a földhasználat és tervezés pedig külön helyzetelemzési fejezetet kap).

Az Európán vagy saját nagytérségen belüli földrajzi helyzet figyelembevétele általában gyenge hangsúlyt kap a dokumentumokban. Egyedül Litvánia teljesített közepes fokozaton, a NAS több pontján is következetesen, bár röviden megemlítve saját, Baltikumon belüli földrajzi helyzetét. Észtország, Csehország, Bulgária és Szerbia csak gyenge jeleket mutatja az ilyen jellegű megfontolásoknak a klimatológiai alfejezeteikben, a többi ország pedig még kevésbé. SWOT-elemzés és helyzetértékelő fejezetek csak két országban, Litvániában és Bulgáriában jelennek meg, de ezekben a fejezetekben a területi tartalom egyébként gyenge.

Mindent összevetve, az általánosan gyenge eredmények közül Szerbia teljesített a legjobban (13 pont a 35-ből), majd Csehország, Lettország, Lengyelország és Magyarország következik (10–12)

4.3. A klasszikus tervezési alfejezetek területi tartalma

4.3.1. Jövőkép és célrendszeri fejezetek

A jövőkép és a célrendszerek különböző hierarchikus elemei a stratégiák fontos részét alkotják, mint a tényleges tervezési tevékenység letéteményesei. Ami a jövőképek alaplogikáját illeti, 3 dokumentum nem is

tartalmaz víziót; a többi igen, de közülük csak a román anyag említi általánosságban „területeket”.

Az átfogó célkitűzések jellemzően mindig tematikusak/ágazati logikájúak (csak Észtország átfogó célja említi a regionális és helyi szintet); a *specifikus célkitűzések* pedig az országok többségében azok (kivételesen Horvátország, Lengyelország és Észtország, amelyek alkalmaznak területi logikájú cél(oka)t is). Különösen jó példa Horvátország, amelynek célrendszere ágazati és területi specifikus célkitűzések keveréke⁸. Lengyelország szintén vegyes típusú célkitűzéseket alkalmaz, amelyek közül kettő („Hatékony alkalmazkodás a vidéki területeken”; „Fenntartható térségi és helyi fejlődés”) kifejezetten területi jellegű. A tengerparti területek, a hegyvidéki területek, a városi övezetek és a területi tervezés visszatérő témák az egész lengyel NAS célrendszerben, azonban nevesített jelenlétük ritka, inkább csak a célok narratív leírásaiban jelennek meg. Észtország alcéloknak nevezett specifikus céljai alapvetően tematikusak, viszont egyikük foglalkozik a régiótípusokkal, közvetlenül is nevesítve ezeket.

Az *alacsonyabb szintű célkitűzések* (más néven al célok/beavatkozási területek/ cselekvési irányvonalak stb.) valamivel erősebb területi tartalmat mutatnak az általában is jól teljesítő Magyarországon és Lengyelországban, valamint Lettországon, Litvániában és Szerbiában. A többi ország alacsonyabb szintű célkitűzései kevésbé vagy csak burkolt módon érintik a térbeliséget. Horvátországban pedig egyenesen hiányzik ez a célszint. A dokumentumok többségéből hiányoznak a *tényleges horizontális célkitűzések*: ilyenkor a NAS dokumentumokban azonosított horizontális alapelveket elemeztük. Horvátország, Észtország és Szlovénia irányadó elvei a területi tervezés/területfejlesztés fontosságát említik, míg Litvánia a klímaalkalmazkodás monitoringját és a geopolitikai szempontokat nevezi meg horizontálisan fontos tevékenységként/tényezőként az alkalmazkodás során.

⁸ Két térségi jellegű célkitűzés (az 1. célkitűzés a fenntartható regionális és városfejlesztésre irányul; a 2. célkitűzés a vidéki területekre, a partvidékekre és a szigetekre összpontosít) mellett a többi tematikus célkitűzés. A 3. célkitűzés az energetikai infrastruktúra fejlesztésére, a 4. célkitűzés a monitoring és a korai előrejelző rendszerek fejlesztésére, az 5. célkitűzés a K+F szektorra irányul. A 4. és 5. célkitűzés még közvetett tartalmakat is tartalmaz (4. célkitűzés: a helyi/regionális szint fontossága a kockázatkezelésben; 5. célkitűzés: GIS-alapú monitoring fejlesztése).

A térbeli hangsúlyú MRE tevékenységek különösen hangsúlyosan jelentkeznek Horvátország célrendszerében. Az ország NAS dokumentumának 4. prioritása kifejezetten az irányítási kapacitások megerősítését célozza egy hálózatos alapú megfigyelési és korai előrejelző rendszert szorgalmazva; míg az 5. prioritás a térinformatikai alapú megfigyelési tevékenységekre és a döntéstámogatásra összpontosít.

Magyarország a NAS célrendszerében a 4. térbeli célkitűzést kifejezetten MRE és térinformatikai rendszerek fejlesztésének és a sérülékenység területi értékelésével kapcsolatos tudásbázis fejlesztésének szenteli. Lettországon egy külön NAS fejezet és függelék foglalkozik az alkalmazkodási politika MRE kérdéseivel, igaz, különösebb területi hangsúlyok nélkül. Szlovákiában a 4. specifikus célkitűzés részben, és a 4.6. alcélkitűzés közvetlenül is foglalkozik az MRE kérdésekkel, de itt sem kimondottan térbeli aspektusokból; a NAP 4. stratégiai prioritása a tudásbázis, az adatgyűjtés, és a monitoring fejlesztésével; az adatterjesztéssel és tájékoztatással kapcsolatos kutatások fejlesztését szorgalmazza. A területi kohézió alapfogalmai közül a többszintű kormányzás fontosságának említése, bár közvetve, de mindenhol jelen van, míg néhány ország (Észtország, Magyarország, Lengyelország⁹, Románia, Bulgária) a kiegyensúlyozott fenntartható területi fejlesztést, területi sajátosságokon alapuló tervezési megközelítést vagy az alkalmazkodási tervezés területi optimumot biztosító jellegét is említi, szintén jellemzően közvetett módon. Összességében a jövőképek és célrendszerek tekintetében Lengyelország (20 pont a 45-ből) és Horvátország (18 pont) a vezető országok, amelyek, mint látjuk, legfeljebb közepes szintű teljesítményt nyújtanak; őket követik a balti államok (13–14 pont) és Magyarország (11 pont) (6. ábra, lásd következő oldal).

4.3.2. Intézkedésekkel kapcsolatos fejezetek

A tényleges alkalmazkodási intézkedések területisége valamivel kiegyensúlyozottabb képet mutat az országok között, mint az előző szempontok. A tényleges

⁹ Lengyelország például különböző szintű integrált fejlesztési stratégiákat szorgalmaz, és a helyi integrált alkalmazkodási stratégiák összhangban vannak a területi optimum/területi szintézis koncepciójával.

területi tartalom mindenütt jelen van, de általában közvetett módon, az általános térségtípusok (pl. tengerparti területek, folyóvölgyek, hegyvidéki területek, vízhiányos területek, árvízveszélyes területek), földhasználati formák (pl. erdőterületek, mezőgazdasági területek) vagy néhány különleges terület (pl. Balti-tengerpart, Homokhátság) említésének formájában az intézkedések szövegében vagy címében. A nemzeti alkalmazkodási programok egyike sem szentel konkrét intézkedéscsoportot ezeknek a témáknak. A konkrét, névlegesen területi egység- vagy tértípus-alapú intézkedések ritkák; erősebb közvetett jelenlét (említés egyes intézkedések leírásában) a Cseh Köztársaságban, Lengyelországban, Szlovákiában, Horvátországban, Lettországon és Romániában van jelen. A többi ország gyengébben teljesít.

A térbeli monitoring és értékelési tevékenységekre összpontosító intézkedések erősebb jelenlétet mutatnak Horvátországban (ahol egy teljes prioritás foglalkozik az MRE kérdésekkel¹⁰), Magyarországon (mind az első, mind a második Éghajlatváltozási Cselekvési Terv egy-egy kifejezett intézkedést szentel a témának, egy konkrét, az I. ÉCST által felvázolt MRE koncepcióra alapozva) és Lettországon (a nemzeti cselekvési tervben egy 5 intézkedésből álló csoport foglalkozik az alkalmazkodási politika MRE kérdéseivel). A területi tervezés orientációjú intézkedések különösen Horvátországban jelennek meg, ahol a „Területi tervezés és -gazdálkodás” az intézkedések egy külön csoportját alkotják. A felső-középső kategóriát a három balti állam, illetve Lengyelország, Szlovákia és Bulgária alkotja.

Összességében az alkalmazkodási intézkedések területisége Horvátországban (13 pont a 15-ből) és Lettországon (11) mutatja a legerősebb jeleket, majd Lengyelország (9), Csehország, Magyarország és Litvánia (7–7) következik. Az összteljesítmény más elemzési szempontokhoz viszonyítva, a maximálisan elérhető 15 pontot és az említett példákat figyelembe véve, jónak mondható (7. ábra, lásd következő oldal).

¹⁰ Továbbá a NAS OM-01 kódjelű általános intézkedése az éghajlatváltozás hatásainak nyomon követésére, a kockázatértékelésre és az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásra vonatkozó ismeretek és kapacitások szintjének növelését célozza; eközben egy külön intézkedés (RP-01) az alkalmazkodási stratégia végrehajtásának hatásait mérő mutatók kidolgozását célozza.

6. ábra:
A kelet-közép-európai nemzeti alkalmazkodási stratégiák
jövőképeinek és célrendszerének területi tartalma

Főszempont	Alszempont	CRO	CZH	EST	HUN	LAT	LIT	POL	ROM	SLK	SLN	BUL	SRB	
Térbeli szempontok az alkalmazkodással kapcsolatos célrendszerekben	A jövőkép alapvető logikája			hatched				hatched		hatched				
	A jövőkép konkrét területi tartalma	light blue	light blue	hatched		light blue		hatched	dark blue	hatched				
	A célrendszer alapvető logikája	dark blue		dark blue		dark blue		dark blue				light blue		
	Az átfogó / specifikus célkitűzések területi tartalma	dark blue	light blue	dark blue			light blue	dark blue		light blue		light blue	light blue	
	Az alacsonyabb szintű célkitűzések területi tartalma	hatched	light blue	hatched	dark blue	dark blue	dark blue	dark blue	light blue	light blue	light blue	light blue	dark blue	
	A térbeliség jelenléte a horizontális célokban/elvekben	dark blue	light blue	dark blue			light blue	light blue				dark blue	light blue	hatched
	A célrendszer- és a jövőképtervezés területi MRE fókuszja	dark blue	light blue	light blue	dark blue	dark blue	dark blue	dark blue	light blue	dark blue	dark blue	light blue	light blue	light blue
	A területi kohézió alapfogalmainak jelenléte	light blue		dark blue	dark blue	dark blue	dark blue	dark blue	dark blue	dark blue	light blue	light blue	dark blue	
	A jövőkép és a célrendszer területi vizualizációja	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched	hatched

Forrás: saját szerkesztés

7. ábra:
A kelet-közép-európai országok nemzeti alkalmazkodási intézkedéseinek
térérzékenysége/-tudatossága

Fő szempont	Alszempont	CRO	CZH	EST	HUN	LAT	LIT	POL	ROM	SLK	SLN	BUL	SRB
Az alkalmazkodással kapcsolatos intézkedések területi szempontjai	Az alkalmazkodási intézkedések területi tartalma	dark blue	dark blue	light blue	light blue	dark blue	light blue	dark blue	dark blue	dark blue	light blue	light blue	light blue
	Alkalmazkodási intézkedések térbeli MRE fókuszja	dark blue	dark blue	light blue	dark blue	dark blue	dark blue	dark blue	light blue	light blue		light blue	dark blue
	Alkalmazkodási intézkedések területi tervezési fókuszja	dark blue	light blue	dark blue	light blue	dark blue	dark blue	dark blue	light blue	dark blue		dark blue	light blue

Forrás: saját szerkesztés

4.4. Területiség az alkalmazkodási monitoringban és értékelésben

4.1.1. Monitoring tevékenységek térérzékenysége/tudatossága

A területi szempontok az alkalmazkodási monitoring tevékenységekben meglehetősen gyengén jelennek meg. Az elemzett országokban pozitívum, hogy legalább megkezdődtek a klímaalkalmazkodáshoz kapcsolódó MRE-tevékenységek, vagy ezek megszervezése, és a 3 pillér közül a monitoring mutatja a legerősebb jeleket, de tényleges területiségről nem áll rendelkezésre részletes információ. Litvánia, Lengyelország, Magyarország és a Cseh Köztársaság az MRE tevékenységek jeleit mutatja (valójában MRE rendszerük tervezési szakaszában vannak – ezek gyakorlati eredményei azonban eddig nem álltak rendelkezésre). Magyarország éghajlatváltozási stratégiájának V.4.5. fejezete például kifejezetten a monitoringról szól, és egy speciális, kétszintű megközelítést vezet be. Az első Éghajlatváltozási Cselekvési Terv célja volt az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás MRE rendszerének előkészítése, a második cselekvési terv tervezete pedig az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás MRE rendszerének konkrét felállítását irányozta elő – ez a második terv azonban már nem jutott Kormány elé. A Nemzeti Alkalmazkodási Térinformatikai Rendszer (NATÉR) tervezett továbbfejlesztése lehet az alapja a területi sérülékenységi mutatók rendszeres előállításának, a tervezett alkalmazkodáspolitikai indikátorrendszer pedig a klímapolitika MRE feladatait valósíthatja meg, területi hangsúlyokkal. Litvánia éghajlatpolitikai keretrendszerében az adaptációs MRE fejlesztések szándéka a kulcsfontosságú horizontális célok között szerepel¹¹.

Ami a tényleges indikátorkészleteket illeti, a valódi területi hangsúlyú vagy tartalmú indikátorgyűjtemények ritkák. Horvátországban, a Cseh Köztársaságban, Magyarországon¹², Észtországban, Lengyelországban,

Szerbiában erős alkalmazkodási indikátorkészleteket terveznek, amelyek mind hatás/eredmény-, mind kimeneti mutatókat tartalmaznak, de nem utalnak térbeliségre. Más országok, vagy csak kimeneti (Szlovákia, Szlovénia és Bulgária) vagy semmilyen klímaalkalmazkodási indikátort nem alkalmaznak az elemzett dokumentumok tanúsága szerint.

Bár több kelet-közép-európai országban is gondolkodnak *térinformatikai alapú alkalmazkodási döntéstámogató-rendszer fejlesztésben*, az egyetlen kivétel, ahol az ilyen szándékok már megvalósultak, Magyarország, ahol a NATÉR 2016 óta működik és folyamatosan fejlődik. A rendszer már a második nemzeti klímastratégia és annak cselekvési tervei, a megyei és települési szintű klímastratégiák, valamint a Fenntartható Energia és Klíma Akciótervek alapjául is szolgált. Szerbia az alkalmazkodási stratégiájában ökoszisztéma-orientált GIS fejlesztési elképzeléssel áll elő¹³, sőt, Bulgária, Szlovénia és Lengyelország is külön intézkedéseket szentel GIS fejlesztésre stratégiáikban; de ezen elképzelések gyakorlati megvalósulásáról még nem áll rendelkezésre információ (8. ábra, lásd következő oldal).

4.4.2. Térbeliség az alkalmazkodás értékelésében

Az értékelési tevékenységek térbelisége (egyáltalán: jelenléte) a legrosszabbul teljesítő szempont a teljes összehasonlító elemzési rendszeren belül. Még azokban az országokban is, ahol egyáltalán megfelelő forrásokat és/vagy hangsúlyt fordítanak az alkalmazkodás értékelésére, ezek a tevékenységek inkább ágazati, mintsem területi/területi logikát követnek. A kevés pozitívabb példa egyike a Cseh Köztársaság, amely a NAS dokumentumában a tervezett/megvalósított értékelések erős vizualizációját említi. Magyarország hasonlóan felsorolja a NAS-ban és a NAP-ban az értékelési eszközök részletes listáját, de ezek területi jellegére csak gyengén utal. Hasonlóképpen a szerb NAS is több értékelési

¹¹ A 33.7. és 36.4. alcélok közvetlenül az adat- és információgyűjtés fejlesztésére irányulnak, hogy folyamatosan nyomon kövessék és értékeljék az éghajlati kockázatokkal szembeni sérülékenységet és az alkalmazkodási lehetőségeket a különböző ágazatokban, különböző területi szinteken (nemzeti, regionális, helyi).

¹² Az első és a második Éghajlatváltozási Cselekvési Tervben az intézkedésekhez kapcsolt kimeneti mutatók és a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia rész céljaihoz rendelt eredménymutatók szerepelnek, de ezeket egyáltalán nem gyűjtik / dolgozzák fel területi alapon. Területi tartalom vagy térbeli bontás nem szerepel.

¹³ A NAS helyzetelemzés ágazati részeinek biodiverzitási alfejezete a következőket említi: „A Szerb Köztársaság még mindig nem valósított meg egy integrált, funkcionális, a szélesebb tudományos nyilvánosság és az érdekelt szakemberek számára elérhető nemzeti biodiverzitási térinformatikai rendszert, következésképpen az éghajlatváltozás biodiverzitásra gyakorolt hatásának átfogó nyomon követése és tanulmányozása korlátozott. Ezen túlmenően a biológiai sokféleségre gyakorolt éghajlatváltozási hatások nyomon követéséhez még mindig ki kell dolgozni a kiemelt fajok, élőhelyek és ökoszisztémák integrált listáit”.

8. ábra:
Térbeliség az alkalmazkodás monitoringjában és értékelésében
a kelet-közép-európai országok alkalmazkodási tervezésében

Főszempont	Alszezpont	CRO	CZH	EST	HUN	LAT	LIT	POL	ROM	SLK	SLN	BUL	SRB
Térbeliség az alkalmazkodási monitoringban	Az adatkapcsolat és a monitoring tevékenységek területi szintjei												
	Az indikátorkészletek területi tartalma												
	Térinformatikai döntéstámogató rendszer jelenléte												
Területi szempontok az alkalmazkodással kapcsolatos értékelésekben	A térbeli tartalom az alkalmazkodás értékelésében												
	Térbeli vizualizáció az adaptáció értékelésében												
	Az értékelések területi szintjei												

Forrás: saját szerkesztés

eszközt nevesít, szintén különösebb térbeli utalások nélkül. Az országok többségében azonban még mindig hiányoznak vagy még nem állnak elérhető formában rendelkezésre konkrét értékelési termékek (8. ábra).

Összességében a monitoring és értékelési szempontok tekintetében Magyarország (13 pont a 18-ból) és a Cseh Köztársaság (11) teljesít a legjobban, majd Lengyelország, Horvátország és Szerbia következik (7–9 pont között). Valamennyi ország jobban teljesít a monitoring terén, az értékelési részszezpontok pontszámai viszont egységesen gyengébbek.

4.5. Nemzeti és nemzetközi területi vonatkozások

4.5.1. A NAS/NAP dokumentumok geopolitikai tartalma

Az előző szemponttal ellentétben az elemzett NAS/NAP-dokumentumok geopolitikai tartalma egységesen gyenge. Litvánia kivételével, amely mindhárom, e szempont alá sorolt vizsgálati alszezpontban legalább

közepes szintű eredményeket mutat fel¹⁴, a többi ország többnyire gyenge eredményekkel jelentkezik, vagy teljesen hiányzik belőlük a geopolitikai fókusz. Két további állam, Észtország¹⁵ és Szlovénia¹⁶, egy alszezpontban (területi együttműködés az alkalmazkodás területén) teljesített kiemelkedően jól (9. ábra).

¹⁴ A 37.11.11. alcél az éghajlat-politika nemzetközi kapcsolataira összpontosít, és a 37.11.3. pont közvetlenül megemlíti a geopolitika fogalmát is. A 37.11.3. bekezdés első része közvetlenül a migrációs nyomás megelőzésével és az arra való felkészüléssel; a második része közvetlenül a két- és többoldalú éghajlati partnerségekkel a kibocsátáscsökkentés és az alkalmazkodás terén; a harmadik része pedig közvetlenül az éghajlati célok elérésével, a károk enyhítésével és a természeti jelenségek kezelésével foglalkozik más országokban, különösen a legkevésbé fejlett államokban.

¹⁵ Észtország NAS dokumentuma 6. alcéljának 6.3. intézkedése a nemzetközi kibocsátáscsökkentési és alkalmazkodási együttműködésben és a nemzetközi éghajlat-politika kidolgozásában való részvételre irányuló joggyakorlatok megosztása és a nemzetközi éghajlati problémák enyhítése érdekében.

¹⁶ A „Szélesebb körű együttműködés” egyedi célkitűzés az európai és nemzetközi együttműködési folyamatok fontosságát említi az alkalmazkodás területén; a 2.2. „Proaktív részvétel az európai és nemzetközi tevékenységekben” alcél a nemzetközi együttműködést és a geopolitikai befolyásszerzést egyaránt említi.

9. ábra:
A magasabb szintű területi/adaptációs célok megjelenése
a kelet-közép-európai országok alkalmazkodási tervezésében

Főszempont	Alsószempont	CRO	CZH	EST	HUN	LAT	LIT	POL	ROM	SLK	SLN	BUL	SRB
Az alkalmazkodási tervezés geopolitikai tartalma	Éghajlatváltozás földrajzi kockázatainak megjelenése						■	■					
	A nemzetközi együttműködések erősítésének megjelenése			■			■	■		■	■		
	A nemzetközi befolyás erősítésének megjelenése				■		■				■		
A magasabb szintű területi / alkalmazkodási célok figyelembevétele az alkalmazkodási tervezésben	A nemzeti területi célkitűzések figyelembevétele	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Az európai területi célkitűzések figyelembe vétele	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Az európai alkalmazkodási célkitűzések figyelembevétele	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Forrás: saját szerkesztés

4.5.2. A magasabb szintű területi / alkalmazkodási célok figyelembevétele az alkalmazkodási tervezésben

Az utolsó szempont a magasabb (uniós és nemzeti) szintű alkalmazkodási politika és területi fejlesztési célok megjelenését vizsgálta az elemzett NAS-dokumentumokban. A vizsgált országok között nincs olyan, amelyből teljesen hiányoznának az ilyen magasabb szintű célkitűzésekre való hivatkozások, csak a figyelembe vétel mértéke különbözik.

Az alkalmazkodást illetően megvizsgáltuk az EU adott NAS elfogadás pillanatában aktuális alkalmazkodási

stratégiájának prioritásainak megjelenését a NAS-okban¹⁷. E prioritásokat mindenütt figyelembe vették. Magyarország, Litvánia, Románia, Bulgária, Románia és Szerbia külön koherenciaelemző alfejezetet szentel az EU alkalmazkodási stratégiájának, és annak megfelelő célokot/prioritásokat neveznek meg. A következő országcsoport (Lettország, Románia, Szlovákia, Szlovénia) az uniós szintű alkalmazkodási prioritások többségére reflektál.

¹⁷ A régebbi NAS-dokumentumok esetében a 2013-as uniós alkalmazkodási stratégiával, a jelenlegi NAS-dokumentumok esetében pedig a 2021-es változattal való kapcsolatot elemeztük.

A területi fejlesztési célkitűzések esetében mind az európai, mind a vonatkozó nemzeti célkitűzések megjelennek a NAS-dokumentumokban, de nem közvetlenül és nem teljes mértékben. Az uniós/nemzeti prioritások többsége Horvátország, Észtország, Magyarország, Lengyelország és Románia NAS-jaiban megjelenik, de a többi ország is ezek legalább felére utalást tesz. Különösen jó példa erre Magyarország, ahol az akkor friss Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció tartalmazott egy energia- és klímapolitikai fejezetet, amelynek tartalma konkrétan a NAS vonatkozó részeire épült. Összességében a klímastratégiák cselekvési irányvonalai is tükrözik a vonatkozó EU-s/nemzeti alkalmazkodási és területi fejlesztési irányokat. Kifejezetten jól teljesít Magyarország és Lengyelország (11–11 pont), őket követi Észtország, Litvánia, Bulgária, Szerbia és Románia (7–7 pont a 15-ből) (9. ábra).

4.6. Az alkalmazkodási politikák térbeliségét befolyásoló tényezők

Az elemzési részszerzőpontokat összegezve egy kompozit mutatóban, az országok csoportjából kiemelkedik

Lengyelország és Magyarország 77, illetve 68 ponttal, majd Horvátország, Csehország, a balti államok és Szerbia következnek (45 és 60 pont között). Összességében ezek az értékek a legjobb esetben is közepes vagy még gyengébb teljesítményt jeleznek a maximálisan elérhető 175 ponthoz képest.

Érdekes kérdés, hogy az elemzett országok térérzékenységi/-tudatossági értékei szempontjából mely tényezők a legmeghatározóbbak. Összegyűjtöttem néhány fizikai (az ország mérete, az adott ország éghajlati övezeteinek száma az EEA osztályozás szerint, urbanizáció), gazdasági (GDP/fő), társadalmi (HDI, iskolai végzettség), területi kormányzással vagy adaptációs politikával kapcsolatos (végrehajtott adaptációs ciklusok száma) mutatót, azt vizsgálva, vajon melyiknek lehet a legnagyobb befolyása a térérzékenységi/-tudatossági mutató alakulására (10. ábra).

A mutatók (11. ábra) korrelációs elemzése azt mutatja, hogy többnyire közepesnél gyengébb szintű összefüggések azonosíthatók, kivéve az országok méretét (közepesnél erősebb összefüggés) – nem meglepő módon, minél nagyobb egy adott ország, annál változatosabb a földrajza, és ez a tény az adaptációs tervezési irányok térbeliségében is tükröződik.

10. ábra:

A korreláció elemzéshez alkalmazott mutatók

Mutató	Mértékegység	Forrás
Térérzékenységi kompozit indikátor	pontszám (maximálisan 175)	saját kalkuláció
Országméret	km ²	Eurostat
Klímazonák száma	db	EEA
GDP/fő	EUR	Eurostat
Területi kormányzás jellege	1. unitárius 2. decentralizált unitárius 3. regionalizált unitárius 4. föderális	ESPON
Urbanizáció	városlakók aránya, %	World Bank – World development indicators
Képzettségi szint	felsőfokú végzettséggel rendelkező lakosság aránya %	OECD
Adaptációs tervezés szintje	Lezajlott komplett alkalmazkodási tervezési ciklusok száma, db	EEA, saját kalkuláció

Forrás: saját szerkesztés

11. ábra:
A térérzékenységi/-tudatossági index és annak potenciális befolyásoló tényezőinek korrelációs mátrixa a kelet-közép-európai nemzeti alkalmazkodási tevékenységekben

	térérzé- kenység	országméret	éghajlati övezetek száma	GDP / fő	HDI	területi kormányzás	urbanizáció	iskolai végzettség	adapt. terv. ciklusok száma
térérzékenység	1								
országméret	0,539729	1							
éghajlati övezetek száma	-0,308670	0,383941	1						
GDP/fő	-0,119190	-0,439760	-0,57812	1					
HDI	0,135877	-0,197980	-0,45583	0,814069	1				
területi kormányzás	0,430694	0,473101	-0,19002	0,173390	0,121973	1			
urbanizáció	0,350626	-0,156790	-0,46856	0,213166	0,105064	-0,013870	1		
iskolai végzettség	0,279213	-0,219260	-0,57832	0,434568	0,321008	0,383181	0,32408	1	
adapt. terv. ciklusszám	-0,054340	0,154199	-0,12574	-0,116330	-0,433140	0,039253	-0,11409	-0,22913	1

Forrás: saját szerkesztés

Meglepő módon, az éghajlati övezetek száma viszont nem függ össze az országmérettel és az alkalmazkodási politikák térbeli érzékenységgel, tártudatoságával a régió nagyobb államainak (Lengyelország, Románia és Bulgária) viszonylag homogén éghajlati övezetessége miatt. A második legerősebb (még mindig csak a közepesnél gyengébb) kapcsolat a területi közigazgatási struktúrákkal mutatható ki – minél decentralizáltabb/szövetségi szintűbb egy ország, annál erősebb területiséget érzékelhetünk az alkalmazkodási politikai dokumentumokban, de a kapcsolat erőssége egyelőre gyenge. Azzal számolhatunk, hogy a nagyobb nyugat- vagy dél-európai országok (pl. Németország, Olaszország, Franciaország vagy Spanyolország) bevonása után ez a kapcsolat lineáris és erősebb lesz.

5. Következtetések és további lépések

Mind a szakirodalom, mind pedig a gyakorlati tapasztalatok alapján a klímaváltozás a legfontosabb globális kihívások közé tartozik. Hatásaira és következményeire az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodási politika találhat választ, térség-specifikus megoldásokat kínálva atwérben meghatározott hatásokra. Ellentétben a klímapolitika másik pillérével, a dekarbonizációval, maga az alkalmazkodás, különösen összefügg a földrajzi térrel, egyértelműen helyi/regionális válaszokat igényelve, amit az adaptációs tervezés, monitorozás és értékelés fő térbeli szintjei (helyi, térségi, országos) is tükröznek. A szakirodalomban bár egyre több cikk foglalkozik a tevékenységekkel Európában, de jóval kevesebb szó esik a térbeliség konkrét szerepéről az alkalmazkodási politikában. Mindez egy kutatási hiányterületre mutat rá: a földrajzi/térbeli dimenziók jelenlétének/súlyának vizsgálatára a nemzeti alkalmazkodási politikai tevékenységekben még nem került sor sem tudományos szempontból, sem átfogó módon.

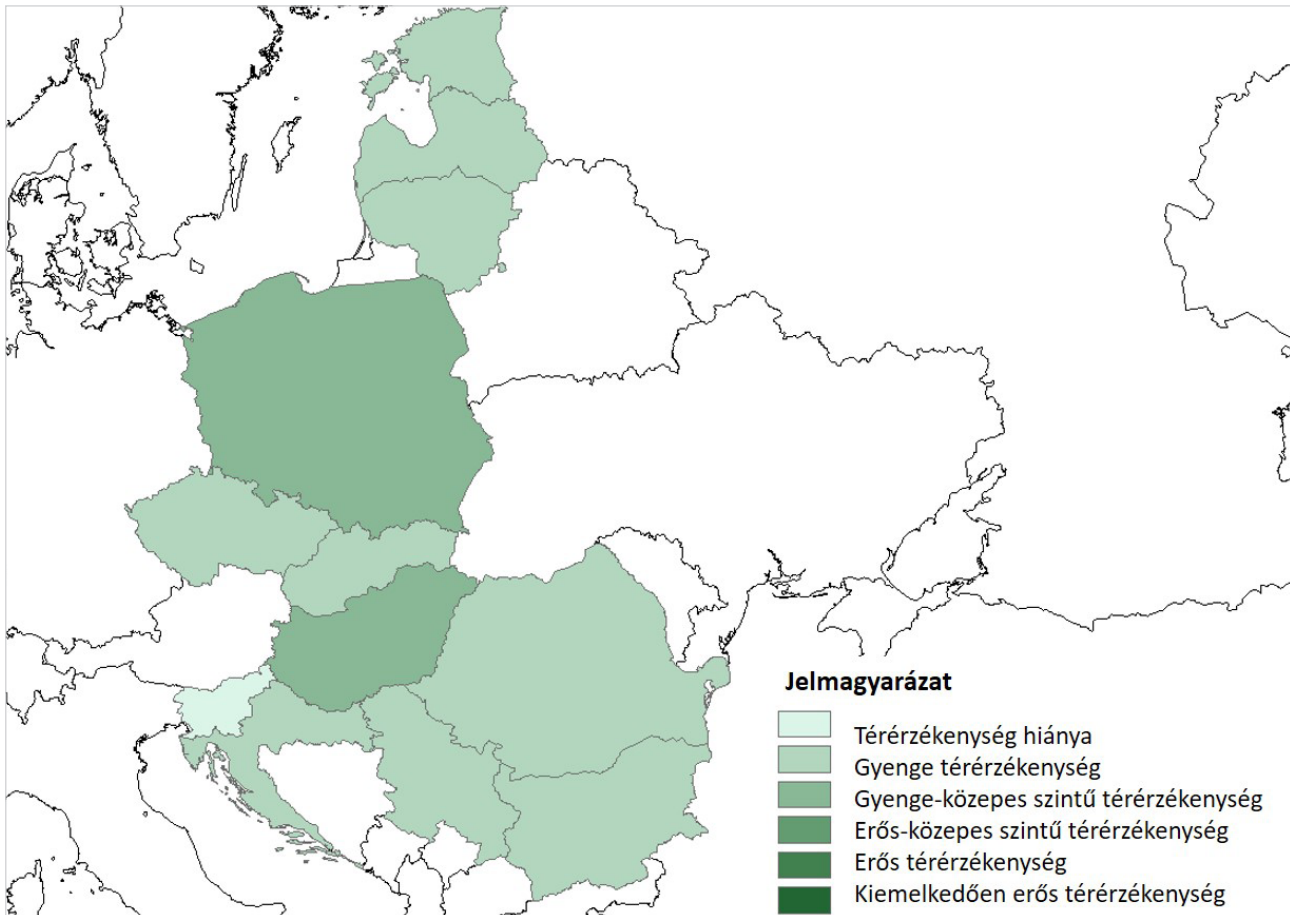
Ennek a kutatási résznek az áthidalására az átfogó kutatásom célja az európai nemzeti alkalmazkodási tevékenységek térbeli kérdések iránti érzékenységének, tudatosságának vizsgálata. A tércőzpontú tudományágak és gyakorlati területek térértelmezései alapján egy új térérzékenység/-tudatosság koncepciót vezet be a

kutatás az alkalmazkodási politikák kapcsán, és ennek az érzékenységnek/tudatosságnak az összehasonlító elemzését végzi el európai nemzeti alkalmazkodási dokumentumok összevetésével, egységes elemzési szempontrendszer alapján. Az elemzések első szakasza a Balti államoktól a Kárpát-medencéig terjedő kelet-közép-európai országokat célozza meg. Megfigyelhetjük, hogy az alkalmazkodási politika és tervezés fontossága növekvő tendenciát mutat a régió országaiban, de a kapcsolódó monitoring/értékelési tevékenységek és a térbeli megfontolások megjelenése ezekben és magában a tervezésben még mindig a kezdeti szakaszban van. A vizsgálat során Magyarország és Lengyelország mutatja a legjobb eredményeket, őket követi a három balti állam, valamint Horvátország, Csehország és Szerbia.

Azonban összességében a kép meglehetősen mozaikos és változatos, szinte minden vizsgálati elem kapcsán eltérő rangsorokkal találkozunk. Az elérhető 175 pontból a legjobban teljesítő országok, Lengyelország és Magyarország, 77 és 68 pontot értek el (1. térkép) – ezek legfeljebb (gyenge) közepes eredmények. Ha összehasonlítjuk az országok komplex térbeli érzékenységi/tudatossági értékeit környezeti, társadalmi, gazdasági és közigazgatási struktúrával kapcsolatos mutatókkal, a legerősebb (így is csak közepes körűli) összefüggéseket az országok méretével és a térbeli közigazgatási struktúrákkal találjuk – ezek az összefüggések várhatóan erősebbek lesznek, amikor az összes EU és EGT ország bevonásra kerül az elemzésbe, az összehasonlító vizsgálatok következő lépéseként. A végső szakaszban az is megállapítható lesz elképzelésünk szerint, hogy létezik-e nagytérségi meghatározottság az alkalmazkodási politikák nemzeti térérzékenységében/-tudatosságában Európában, vagy sem.

Összességében a területi szempontok megjelennek a kelet-közép-európai országok alkalmazkodási tevékenységeiben, de nem következetesen, és nem meghatározó súllyal. Többféle stratégiát lehet azonosítani a nemzeti alkalmazkodási politikák földrajzi/térbeli orientációjának javítására, és remélhetőleg a jelenleg folyó szélesebb kutatás javaslatok formájában hozzájárulhat ezeknek a térbeli dimenzióknak az alkalmazkodási politikákon belüli erősítéséhez.

2. térkép:
A vizsgált országok adaptációs politikai eszközeinek térérzékenysége/-tudatossága

Forrás: saját szerkesztés

Irodalom

- Berke, P.; Kates, J. Malecha, M.; Masterson, J.; Shea P.; Yu, S. (2021). Using a resilience scorecard to improve local planning for vulnerability to hazards and climate change: An application in two cities. *Cities*, Volume 119, December 2021. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103408>
- Birkmann, J. Garschagen, M., Seitaidi, N. (2014). New challenges for adaptive urban governance in highly dynamic environments: Revisiting planning systems and tools for adaptive and strategic planning. *Urban Climate*, 7, pp. 115–133. <https://doi.org/10.1016/j.uclim.2014.01.006>
- Bodor, Á.; Grünhut, Z. (2021). A klímaváltozás megítélésének dimenziói Európában: mintázatok és összefüggés a társadalmi bizalommal. *Területi Statisztika*, 61 (2). <https://doi.org/10.15196/ts610205>
- Brunetta, G. Caldarice, O. (2018). Putting Resilience into Practice. The Spatial Planning Response to Urban Risks. In Brunetta, Caldarice, Tollin, Rosas, Casals és Morató (szerk.), *Urban resilience for Risk Adaptation Governance. Theory and Practice. Resilient Cities Series*. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76944-8_3
- Bús, B.; Tésits, R. Alpek, B. L. (2021). A környezettudatos magatartás településföldrajzi szempontú vizsgálata a Baranya megyei ökoiskolák végzős diákjai körében, 2020. *Területi Statisztika*, 61 (2). <https://doi.org/10.15196/ts610204>
- Chang, Ch. Wi, A. (2018). Why the World Needs Geography Knowledge in Global Understanding: An Evaluation from a Climate Change Perspective. In Demirci, González és Bednarz (szerk.), *Geography Education for Global Understanding*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-77216-5_3
- Cobbinah, P.; Brandful, P.; Addaney, M. (2019). *The Geography of Climate Change Adaptation in Urban Africa*. Kwame Nkrumah University of Science and Technology. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-04873-0>
- Colven, E. Thomson, M.J. (2018). Bridging the divide between human and physical geography: Potential avenues for collaborative research on climate modelling. *Geography Compass*, 3 (2), February 2019, e12418. <https://doi.org/10.1111/gec3.12418>
- Davidse, B.J. Othengrafen, M.; Deppisch, S. (2015). Spatial planning practices of adapting to climate change. *European Journal of Spatial Development*, 57 (March). <http://www.nordregio.se/Global/EJSD/Refereedarticles/refereed57.pdf> <https://doi.org/10.5281/zenodo.5141243>
- European Environmental Agency (2020). Monitoring and evaluation of national adaptation policies throughout the policy cycle. *EEA Report No06/2020*. European Environmental Agency, Luxembourg.
- European Environmental Agency (2022). Advancing towards climate resilience in Europe – Status of reported national adaptation actions in 2021. *EEA Report No11/2022*. European Environmental Agency, Luxembourg
- European Environmental Agency (2024). *European Climate Risk Assessment. Executive summary*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2024. <https://doi.org/10.2800/204249>
- Farbotko, C. (2018). Climate change and national security: an agenda for geography. *Australian Geographer*, 49 (2). Taylor&Francis. <https://doi.org/10.1080/00049182.2017.1385119>
- Greiving, S. és Fleischhauer, M. (2010). National strategies of European countries for climate change adaptation: A review from a spatial planning and territorial development perspective. *BMVBS-Online-Publikation*, 2010 (21).
- Greiving, S. és Fleischhauer, M. (2012). National Climate Change Adaptation Strategies of European States from a Spatial Planning and Development Perspective. *European Planning Studies. Climate Change and Sustainable Cities*, 20 (1). <https://doi.org/10.1080/09654313.2011.638493>
- Greiving, S. és Schmidt-Thome, P. (2013). European climate vulnerabilities and adaptation: a spatial planning perspective. *European Planning Studies*, 20 (1): Climate Change and Sustainable Cities. <https://doi.org/10.1080/09654313.2011.638493>
- Gustavsson, E.; Elander, I. és Lundmark, M. (2009). Multilevel Governance, Networking Cities, and the Geography of Climate-Change Mitigation: Two Swedish Examples. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 27 (1). Sage Journals. <https://doi.org/10.1068/c07109j>
- Illés I. (2002). *Közép- és Délkelet-Európa az ezredfordulón. Átalakulás, integráció, régiók*. Dialóg Campus szakkönyvek. Studia Regionum. Területi és Települési Kutatások, 19. kötet.
- Jensen, A.; Van Bommel, S.; Pedersen, A.B.; Nielsen, H.O. és Kuindersma, W. (2013). Framing climate change: new directions in Dutch and Danish Planning Strategies. *Planning Theory&Practice*, 4 (2). Taylor&Francis, 2019. <https://doi.org/10.1080/14649357.2013.784347>

- Kiss, E.; Fazekas, I. és Balla, D. (2021). A klímaváltozással kapcsolatos fogalmi hálók feltárása a kiválasztott Hajdú-Bihar megyei településcsoportokban. *Területi Statisztika*, 61 (5). <https://doi.org/10.15196/TS610503>
- Kiss, E.; Balla, D.; Poszet, Sz. és Kovács, A. D. (2022). A klímaaggódmak jellemzői és helyi szintű sajátosságai: Esettanulmány Hajdú-Bihar megye választott településeiről, 2020. *Területi Statisztika*, 62 (5). <https://doi.org/10.15196/TS620505>
- Koks, E. E.; Moel, H.; Aerts, J. C. J. H. és Bouwer, L. M. (2014). Effect of spatial adaptation measures on flood risk: study of coastal floods in Belgium. *Regional Environmental Change*, 14 (1), pp. 413–425. <https://doi.org/10.1007/s10113-013-0514-7>
- Leiter, T. (2021). Do governments track the implementation of national climate change adaptation plans? An evidence-based global stocktake of monitoring and evaluation systems. *Environmental Science and Policy*, 125.
- McGloughlin, J. S. és Sweeney, J. (2011). Multi-level climate policies in Ireland. *Irish Geography*. <https://doi.org/10.1080/00750778.2011.615984>
- Damsgaard Ole, Doucet Philippe, Drahos Zsuzsanna, Gere László, Illés Iván, Jetmar Marek, Komornicki Tomasz, Lopez Isidro, Péti Márton, Prokai Réka, Radvánszki Ádám, Ricz Judit, Salamin Géza, Schmidt-Seiwert Volker, Schön Peter, Somfai Ágnes, Sütő Attila, Tomay Kyra, Vanautgaerden Liesl és Zaucha Jacek (2011). *The Territorial State and Perspectives of the European Union, 2011 update: Background document for the Territorial Agenda of the European Union 2020 (2011)*.
- Morgan, E. A.; Nalan J. és Mackey, B. (2019). Assessing the alignment of national-level adaptation plans in the Paris Agreement. *Environment Science Policy*, 93 (3), pp. 208–220. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.10.012>
- Péti M. (2011): *A területi tervezés és fejlesztés a fenntarthatóság jegyében & Stratégiai környezeti vizsgálatok földrajzi szemlélettel*. Szeged: JATEPress.
- Péti M. (2012): A territorial understanding of sustainability in public development. *Environmental Impact Assessment Review*, 32 (1), pp. 61–73., 13 p.
- Péti, M., Botka, M., Szilágyi, G., Salamin, G., és Radvánszki, Á. (2009). *Kézikönyv a területi kohézióról: Területi megközelítés alkalmazása a közsféra által támogatott fejlesztésekben*. Budapest: VÁTI, Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium.
- Probáld F. (ED) (2000). *Európa regionális földrajza*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Randalls, S. (2017). Contributions and perspectives from geography to the study of climate. *WIRE's Climate Change*, 8 (4). Royal Geographical Society, 2017. <https://doi.org/10.1002/wcc.466>
- Roggema, R. (2009). *Adaptation to Climate Change: A Spatial Challenge*. Library of Congress Control Number: 20099 29308. Springer Science+Business Media B.V. <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9359-3>
- Salamin, G. (2018). *A földrajzi tér alakításának európaizálódása: Az Európai Unió térbeli stratégiáinak, tervezésének és kohéziós politikájának hatása az európai országok térbeli tervezési rendszereinek transzformációjára*. Gödöllő: SZIE, Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola. <https://doi.org/10.14751/SZIE.2018.010>
- Salamin G., Kohán Z., Dobozi E. és Péti, M. (szerk.). *Climate-Friendly Cities: A Handbook on the Tasks and Possibilities of European Cities in Relation to Climate Change*. Budapest: Városépítési Tudományos és Tervező Intézet (VÁTI), Ministry of Interior, Hungary (2011), 268 p.
- Sapountzaki, K.; Wanczura, S.; Casertano, G.; Greiving, S.; Xanthopoulos, G. és Ferrara, F.F. (2010). Disconnected policies and actors and the missing role of spatial planning throughout the risk management cycle. *Natural Hazards*, 2011, 59. <https://doi.org/10.1007/s11069-011-9843-3>
- Schuster, P. (2008). *Klimaanpassungsstrategien in europäischen nachbarländern – ein Werkstattbericht. Anpassungsstrategien an den Klimawandel in EU 27 und ihre potentielle Bedeutung für die Raumentwicklung in Deutschland*. BBR.
- Skrzyzewska, Y; Tynkkynen, V-P. és Leppänen, S. (2015). Russia's climate policies and local reality. *Polar Geography*, 38 (2), pp. 146–170. <https://doi.org/10.1080/1088937x.2015.1052031>
- Storbjörk, S. és Uggla, Y. (2014). The practice of settling and enacting strategic guidelines for climate adaptation in spatial planning: lessons from ten Swedish municipalities. *Regional Environmental Change*, 15. <https://doi.org/10.1007/s10113-014-0690-0>
- Swart, R.; Biesbroek, R.; Binnerup, S.; Carter T.R.; Cowan, C.; Heinrichs, T.; Loquen, S.; Mela, H.; Morecroft, M.; Reese, M. és Rey, D. (2009). *Europe adapts to climate change: Comparing National Adaptation Strategies*. PEER Report 01. Helsinki. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2010.03.005>
- Sütő, A. (2023). The role of strategic planning and territorial aspects of sustainability and climate adaptation activities. *E-CONOM Online Scientific Journal*, 12 (1). <https://doi.org/10.17836/EC.2023.1.123>

- Sütő, A. (2024). Territoriality in Climate Adaptation? Space Interpretations of Different Disciplines and Fields and their Potential Utilization in the Examination of Climate Adaptation's Territorial Aspects. In Obádovics, Cs., Resperger, R., Széles, Zs., Tóth, B. I. (szerk.), *Fenntarthatósági átmenet: kihívások és innovatív megoldások – nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából*. Sopron: Soproni Egyetem Kiadó. <https://doi.org/10.35511/978-963-334-499-6-Suto>
- Sütő, A.; Selmeczi, P. és Lovász, Cs. (2023). Decision support activities and sectoral vulnerability assessment tools and their potential applicability in the Western Balkan countries. *Economies of the Balkan and Eastern European Countries, KnE Social Sciences*. <https://doi.org/10.18502/kss.v8i1.12673>
- Sütő, A. (2025). A hazai klímaalkalmazkodási politika 2022–2023. évi felülvizsgálatának szempontjai és területi jellemzői. *Területi Statisztika*, 2025, 65 (1), pp. 3–40. <https://doi.org/10.15196/TS650101>
- Taylor, P. J. (2023). The geographical ontology challenge in attending to anthropogenic climate change: regional geography revisited. *Journal of Economic and Human Geography*. Wiley Publishing. <https://doi.org/10.1111/tesg.12540>
- Taylor, P. J. és O'Keefe, Ph. (2021). In praise of Geography as a field of study for the climate emergency. *The Geographical Journal*, 187 (4). The Royal Geographical Society. <https://doi.org/10.1111/geoj.12404>
- Uittenbroek, C. J., Janssen-Jansen, L. B. és Runhaar, H. A. C. (2013). Mainstreaming climate adaptation into urban planning: overcoming barriers, seizing opportunities and evaluating the results in two Dutch case studies. *Regional Environmental Change*, 13, pp. 399–411. <https://doi.org/10.1007/s10113-012-0348-8>
- Von Lucke, F. (2021). Principled pragmatism in climate policy? The EU and changing practices of climate justice. *Political geography*, 86 (April). <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102355>
- Weckroth, M. és Ala-Mantila, S. (2022). Socioeconomic geography of climate change views in Europe. *Global Environmental Change*, 72. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102453>
- Woodruff, S. C. és Regan P. (2018). Quality of national adaptation plans and opportunities for improvement. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 24 (1). <https://doi.org/10.1007/s11027-018-9794-z>
- Yarnal, B. (2010). Special Issue: Climate change and applied geography - place, policy, and practice. *Applied Geography*, 30 (4/ December), pp. 461–463. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2010.05.008>

Források

- Spanish national climate adaptation plan 2021-30. Gobierno de España. Ministerio para la Transición Ecológica. <https://www.miteco.gob.es/>
- Scottish National Adaptation Plan 2024 – 2029. Actions today, for a climate resilient future. The Scottish Government, St Andrew's House, Edinburgh. Published by The Scottish Government, September 2024. <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/strategy-plan/2024/09/scottish-national-adaptation-plan-2024-2029-2>
- Strategia Nazionale di Adattamento ai Cambiamenti Climatici. Ministero dell'Ambiente e della Tutela del Territorio e del Mare. Roma, 2023. <https://www.mase.gov.it/pagina/strategia-nazionale-adattamento-cambiamenti-climatici>
- Climate Change Adaptation Strategy And Action Plan (2024–2030). Turkish Ministry for Environment, Urbanization and Climate Change. Directorate of Climate Change. The publication is supported by the European Union and the Republic of Türkiye within the Project, in cooperation with UNDP Türkiye and the Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change, Climate Change Presidency. Ankara, 2024. <https://iklim.gov.tr/en/the-2024-2030-climate-change-mitigation-and-adaptation-strategy-and-action-plans-are-published-news-4245>
- National Climate Change Adaptation Strategy. Greek Ministry of Environment & Energy, General Directorate of Environmental Policy, Directorate of Climate Change and Atmospheric Quality. Athens, April 2016. https://www.bankofgreece.gr/RelatedDocuments/National_Adaptation_Strategy_Excerpts.pdf
- Deutsche Anpassungsstrategie an den Klimawandel 2024. Vorsorge gemeinsam gestalten. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz, Nukleare Sicherheit und Verbraucherschutz. Berlin, 2024. <https://www.bmuv.de/themen/klima-anpassung/die-deutsche-anpassungsstrategie-an-den-klimawandel>
- The Austrian Strategy for Adaptation to Climate Change. Part 1 – Context. Adopted by the Federal Government in October 2012 and by the Federal States in May 2013. Vienna, May 2012. <https://www.bmk.gv.at/en/topics/climate-environment/climate-protection/austrian-strategy-adaptation.html>
- Adaptation to climate change in Switzerland. Goals, challenges and fields of action. First part of the Federal Council's strategy. Adopted on 2 March 2012. Federal Office for the Environment (FOEN) as an office of the Federal Department of the Environment, Transport, Energy and Communications. Bern, 2021. <https://www.bafu.admin.ch/bafu/en/home/topics/climate/info-specialists/adaptation/strategy.html>
- National Adaptation Framework: Planning for a Climate Resilient Ireland. 2024. Prepared by the Department of the Environment, Climate and Communications. Dublin, 2024. <https://www.gov.ie/DECC>
- The Third National Adaptation Programme (NAP3) and the Fourth Strategy for Climate Adaptation Reporting. Presented to Parliament pursuant to Section 58 of the Climate Change Act 2008. Ordered by the House of Commons to be printed on 18 July 2023. Published by the Department for Environment, Food and Rural Affairs Presented to Parliament pursuant to Section 58 of the Climate Change Act 2008. <https://www.gov.uk/government/publications/third-national-adaptation-programme-nap3>

Melléklet

Elemzési szempontok, alszempontok és osztályozási elvek/szabályok listája//Osztályozás elemzési szempontjainak, alszempontjainak és elveinek/szabályainak listája

1. Területiség súlya és karaktere az adaptációban

- **A térrel kapcsolatos nyelvezet**

Hogyan használja az adott nemzeti alkalmazkodási stratégia (és/vagy program, cselekvési terv) a térbeliséget és egyéb kapcsolódó fogalmakat? Ha a dokumentum(ok) a tér fogalmát és más hasonló fogalmakat (hely, régió, terület, térbeliség, területiség, földrajz, földrajzi, stb.) gyakran használja (több mint 400 említés), akkor a legjobb kategóriába kerül; felső-közép kategóriát jelent, ha az említések száma 399–150 között van; alsó-közép kategóriát, ha 149–10 között; leggyengébb kategóriába kerül besorolásra a kevesebb, mint 10 említést felmutató ország.

- **Az adaptációs szakpolitika területi/ágazati jellege**

Legmagasabb kategória: a területi kérdésekre érzékeny nemzeti dokumentumokon túl léteznek az országban regionális alkalmazkodási stratégiák speciális régiók/területi egységek számára. Felső-középes kategória: A NAS/NAP területileg orientált struktúrát követ, és szintetizálja a különböző ágazati irányokat az adott területi egységekre/regionális típusokra, következőképpen figyelembe veszi az országon belüli területi különbségeket mind a helyzetelemző/értékelő részekben, mind a célrendszerben, de nincsenek regionális alkalmazkodási stratégiák, csak ágazatiak. Alsó-középső kategória: Csak nemzeti szintű dokumentum létezik, amely alapvetően ágazati jellegű (helyzetelemző fejezetek, célkitűzések, beavatkozások), de néhány implicit említést tesz a területi különbségekről, struktúrákról. Alsó kategória: Az éghajlat-politikában nem jelennek meg területi kérdések.

2. Az adaptációs tervezés térbeli szintjei

- **Milyen térbeli szinte(ke)n működik az adaptáció?**

Legmagasabb kategória: külön fejezet/rész van a stratégiában az országos, regionális és helyi szintű adaptációs feladatok kérdésének szentelve. Felső-közép kategória: stratégia/szabályozás említi adaptációs cselekvések szintjeiként mind az országos, mind az alacsonyabb (regionális, helyi) szinteket. Alsó-közép kategória: csak érintőlegesen utalások találhatóak az országos és regionális VAGY nemzeti és helyi szintekre. Legalacsonyabb kategória: csak az országos szint kerül említésre.

- **Szorgalmazza-e az országos szintű stratégia az adaptációs tervezést alacsonyabb területi szinteken?**

Legmagasabb kategória: Igen, kifejezetten (mint nevesített cél/intézkedés a stratégiában). Felső-közép kategória: igen, a célok/intézkedések szövege, vagy a stratégia más fejezetei utalnak az alacsonyabb szintű alkalmazkodási tervezésre. Alsó-közép kategória: a stratégia alacsonyabb szinteken csak ágazati vagy területi tervezést szorgalmaz. Legalacsonyabb kategória: nem szorgalmaz semmiféle ilyen jellegű tevékenységet.

3. Területi szempontok az adaptáció empirikus alapjaiban

- **A helyzetelemzés alapvető logikája**

Legmagasabb kategória: a helyzetelemzés területi logikájú, területi egységek/területtípusok szerint szerveződik. Felső-közép kategória: a helyzetelemzés rendelkezik külön területi alfejezettel, vagy végig hangsúlyozza a területi különbségeket. Alsó-közép kategória: nincs külön területi alfejezet, de a helyzetelemzés ágazati alfejezeteinek mindegyike/

többsége legalább említ releváns térbeli szempontokat. Legalacsonyabb kategória: a helyzet-elemzés kizárólagosan ágazati szerkezetű.

- **Térbeli vizualizáció a helyzetelemzésben**

Legmagasabb kategória: a helyzetelemzés részfejezetei több tematikus térképet és regionális adatokhoz kapcsolódó ábrát tartalmaznak az egyes szektorokhoz kapcsolódóan (összesen több mint hetet). Felső-közép kategória: a helyzetelemzés alfejezetei összesen 4–7 tematikus térképet vagy regionális különbségekhez kapcsolódó ábrát vagy táblázatot tartalmaznak. Alsó-közép kategória: a helyzetelemzés alfejezetei összesen 1–3 tematikus térképet vagy különbségekhez kapcsolódó ábrát tartalmaznak. Legalacsonyabb kategória: a helyzetelemzés nem tartalmaz ilyen témájú vizualizációt.

- **A helyzetelemzés térbeli tartalma**

(Említ-e nemzeti szintű területi egyenlőtlenségeket a sérülékenység tekintetében, megnevez konkrét területi/térbeli egységeket? Említi-e konkrét földrajzi területek vagy településhálózati elemek, funkcionális területek (városrégiók, határmenti térségek, makrorégiók) sérülékenységi karakterisztikáit? Megjelenik-e benne általános területi logika, térbeli megközelítés? Fókuszál-e területi térképezésre, területi különbségekre, sérülékenységi karakterisztikákra?)

Legmagasabb kategória: a helyzetelemzés minden alfejezete hangsúlyozottan és következetesen foglalkozik a fent említett témákkal. Felső-közép kategória: a helyzetelemzés néhány alfejezete foglalkozik következetesen a fent említett témákkal. Alsó-közép kategória: a területiség/térbeliség csak elszórt utalásokban jelenik meg a helyzetelemzés néhány alfejezetében. Legalacsonyabb kategória: ezek közül egyiket sem említi.

- **Európán belüli helyzet figyelembe vétele az éghajlati kihívások tekintetében.**

Legmagasabb kategória: a dokumentum külön fejezetet szentel az adott makrorégióban tapasztalható klímahatásoknak, és ez visszatérő szempont a stratégia egészében. Felső-közép kategória:

egy alfejezet egy része foglalkozik a klímaváltozás helyzetével a makrorégióban, az éghajlati fejezeteknek van kapcsolódó része, a makroregionális pozíció visszatérő téma a dokumentumban. Alsó-közép kategória: van globális vagy európai kitekintés esetleg térképekkel, de a kifejezett makroregionális hangsúly kevésbé jelenik meg, csak utalások és elszórt említések vannak a makroregionális helyzetről. Legalacsonyabb kategória: egyáltalán nincs európai vagy makroregionális kitekintés.

- **A SWOT-elemzés térbeli tartalma**

(Említ-e nemzeti szintű területi egyenlőtlenségeket a sérülékenység tekintetében, megnevez konkrét területi/térbeli egységeket? Említi-e konkrét földrajzi területek vagy településhálózati elemek, funkcionális területek (városrégiók, határmenti térségek, makrorégiók) sérülékenységi karakterisztikáit? Megjelenik-e benne általános területi logika, térbeli megközelítés? Fókuszál-e területi térképezésre, területi különbségekre, sérülékenységi karakterisztikákra?)

Legmagasabb kategória: a SWOT-elemzés e témák mindegyikét említi, mindegyiket több mint egy példával. Felső-közép kategória: ezek közül legalább két témát említ. Alsó-közép kategória: ezek közül csak egy témát említ. Legalacsonyabb kategória: egyiket sem említi.

- **A helyzetértékelés térbeli tartalma**

(Említ-e nemzeti szintű területi egyenlőtlenségeket a sérülékenység tekintetében, megnevez konkrét területi/térbeli egységeket? Említi-e konkrét földrajzi területek vagy településhálózati elemek, funkcionális területek (városrégiók, határmenti térségek, makrorégiók) sérülékenységi karakterisztikáit? Megjelenik-e benne általános területi logika, térbeli megközelítés? Fókuszál-e területi térképezésre, területi különbségekre, sérülékenységi karakterisztikákra?)

Legmagasabb kategória: a helyzetértékelés e témák mindegyikét említi, mindegyiket több mint egy példával. Felső-közép kategória: ezek közül legalább két témát említ. Alsó-közép kategória: ezek közül csak egy témát említ. Legalacsonyabb kategória: egyiket sem említi.

- **Területi tervezési fókusz**

Legmagasabb kategória: a helyzetelemzés külön fejezetet/alfejezetet szentel a területi tervezés szerepének felvázolására az adaptációban. Felső-közép kategória: a helyzetelemzés megemlíti a területi tervezést, mint fontos tevékenységi kört egy vagy több alfejezetben. Alsó-közép kategória: csak érintőlegesen utalások érzékelhetőek a területi tervezésre (néhány régió-/településtípus klímaváltozással kapcsolatos problémáinak térbeli kontextusa említésre kerül, vagy felmerül az összhang az országos szintű területi tervezéssel). Legalacsonyabb kategória: semmit nem említ ezzel a területtel kapcsolatban.

4. Térbeli szempontok az adaptációhoz kapcsolódó célrendszerben

- **A jövőkép alapvető logikája**

Legmagasabb kategória: a jövőkép fejezet térbeli logika szerint (térbeli egységeknek/területtípusoknak megfelelően) szerveződik. Felső-közép kategória: a jövőkép egy külön szakaszt/bekezdést szentel a specifikus területi aspektusoknak. Alsó-közép kategória: a jövőkép említ helyeket/térbeli kérdéseket közvetve (hangsúlyozva a térbeli változatosságot vagy a különböző területi szinteket). Legalacsonyabb kategória: a jövőkép kizárólag ágazatok/témák szerint szerveződik.

- **Az adaptációs jövőkép térbeli tartalma**

Legmagasabb kategória: a jövőkép kifejezetten említi konkrét földrajzi területek vagy településhálózati elemek, funkcionális területek sérülékenységi karakterisztikáit, megjelenik általános területi logika, térbeli megközelítés, hangsúlyosak a területi térképezés és a területi különbségek. Felső-közép kategória: a felsorolt szempontok közül csak 1–2 kerül említésre. Alsó-közép kategória: említésre kerül területi logika, térbeli megközelítés, de csak érintőlegesen (hangsúlyozva a változatosságot egy adott ágazaton belül, vagy a különböző térbeli szintek feladatait). Legalacsonyabb kategória: ezek közül egyiket sem említi.

- **A célrendszer alapvető logikája**

Legmagasabb kategória: A célrendszer térbeli egységek/területtípusok szerint szerveződik. Felső-közép kategória: van egy vagy több kifejezetten területspecifikus cél. Alsó-közép kategória: minden ágazati cél említ legalább kapcsolódó alcélokat. Legalacsonyabb kategória: az egész célrendszer kizárólag ágazatok szerint szerveződik.

- **Az átfogó/stratégiai célok térbeli tartalma**

Legmagasabb kategória: több cél konkrét térbeli egységekkel/területtípusokkal vagy általában térbeli különbségekkel/struktúrákkal foglalkozik. Felső-közép kategória: van legalább egy cél, ami konkrét térbeli egységekkel/területtípusokkal vagy általában térbeli különbségekkel/struktúrákkal foglalkozik. Alsó-közép kategória: a célok megjelennek olyanok, amelyek szövegükben megcélozzák az országos szintű sérülékenységi különbségek csökkentését/figyelembe veszi a területi struktúrákat. Legalacsonyabb kategória: ezek közül egyik forma sem jelentkezik.

- **Alacsonyabb szintű célok (beavatkozási területek) térbeli tartalma**

Legmagasabb kategória: az alacsony szintű célok között jelentős hányad foglalkozik címében is emlíve konkrét térbeli egységekkel/területtípusokkal vagy általában térbeli különbségekkel/struktúrákkal. Felső-közép kategória: 1-2 alacsony szintű cél foglalkozik szövegileg konkrét térbeli egységekkel/területtípusokkal vagy általában térbeli különbségekkel/struktúrákkal. Alsó-közép kategória: csak a célok szövege említ térbeli egységeket/területtípusokat. Legalacsonyabb kategória: ezek közül egyiket sem említik.

- **A térbeliség jelenléte a horizontális célokban (pl. fenntartható földhasználat elvei)**

Legmagasabb kategória: több horizontális cél nevesít területi kérdéseket (területi logika használata, regionális sebezhetőség és reziliencia fókuszba állítása, területi változatosság figyelembe vétele, helyalapú megközelítés szorgalmazása). Felső-közép kategória: csak egy horizontális cél foglalkozik területi

kérdésekkel, impliciten. Alsó-közép kategória: csak kapcsolódó elvek merülnek fel (szubszidiaritás, decentralizáció, többszintű kormányzás, stb.), de nevesített cél nem. Legalacsonyabb kategória: nem jelenik meg területi szempont a horizontális célterületek, elvek között.

- **A célrendszer- és jövőkép-tervezés területi MRE fókusza**

Legmagasabb kategória: a célok és a jövőkép fejezeteiben egy vagy több magas szintű cél vagy egy jövőkép-bekezdés megnevezi az országos vagy regionális MRE fejlesztést az adaptáció területén. Felső-közép kategória: néhány cél szövege vagy a jövőkép egy része közvetlenül foglalkozik MRE szempontokkal. Alsó-közép kategória: csak érintőleges utalások jelennek meg az ágazati MRE kérdésekre. Legalacsonyabb kategória: ezek közül egyiket sem említik.

- **Alapvető területi fogalmak megjelenése (területi kohézió, területi tőke, területi harmónia, területileg kiegyensúlyozott fejlődés, területi optimum, helyalapú megközelítés)**

Legmagasabb kategória: a jövőkép és a célok szövege említ legalább négyet a fenti hat fogalomból. Felső-közép kategória: s célrendszer szövege csak kettőt vagy hármat említ a fenti szempontok közül. Alsó-közép kategória: csak egy kerül említésre a fenti szempontok közül. Legalacsonyabb kategória: a célrendszer nem említ ezek közül egyet sem.

- **Térbeli vizualizáció a jövőképben/célrendszerben**

Legmagasabb kategória: a jövőkép fejezet és/vagy a célrendszer több ábrát (kognitív céltérkép, grafikon, ábrák az adaptációs irányokról, fényképek) tartalmaz az adott célok megvalósításával kapcsolatban. Felső-közép kategória: a fenti fejezetek 2-3 vizuális elemet tartalmaznak térbeliségről, regionális példákról. Alsó-közép kategória: a fenti fejezetek tartalmaznak 1 vizuális elemet térbeliségről, regionális példákról. Legalacsonyabb kategória: nincsenek tematikus térképek, ábrák a jövőkép fejezetben és/vagy a célrendszerben.

5. Térbeli szempontok az adaptációhoz kapcsolódó cselekvésekben

- **Az adaptációs intézkedések térbeli tartalma**

Legmagasabb kategória: a NAP-okban kijelölt adaptációs cselekvések között jelen van egy vagy több, a nevében is térbeli egységekkel vagy területtípusokkal kapcsolatos, vagy általában területi logikán alapuló intézkedéscsoport. Felső-közép kategória: több, nevében is térbeli egységekkel vagy területtípusokkal kapcsolatos, vagy általában területi logikán alapuló intézkedés jelenik meg elszórta a NAP-ban. Alsó-közép kategória: csak néhány a területi tartalmat csak közvetett formában érintő intézkedést találunk (pl. az ökoszisztéma feltérképezését célzó monitoring rendszer kiépítését megcélozzák, de a térképező feladatokra való hivatkozás érintőleges vagy közvetett). Legalacsonyabb kategória: nincsenek érzékelhető területi vonatkozások.

- **Az adaptációs intézkedések területi tervezési fókusza**

Legmagasabb kategória: külön a területnek szentelt intézkedéscsoport foglalkozik a területi tervezés szerepével az adaptációban. Felső-közép kategória: csak néhány intézkedés foglalkozik elszórta az anyagban nevesítve a területi tervezés szerepével az adaptációban. Alsó-közép kategória: csak közvetett utalások jelennek meg az intézkedésszövegekben a területi tervezéssel kapcsolatban. Legalacsonyabb kategória: egyik intézkedés sem említ semmit a témára vonatkozóan.

- **Az adaptációs intézkedések (területi) MRE fókusza**

Legmagasabb kategória: külön ennek szentelt intézkedéscsoport foglalkozik az MRE kérdésekkel és tudatos MRE rendszer kiépítésével az adaptációhoz kapcsolódóan. Felső-közép kategória: külön intézkedés, vagy egy/több intézkedés szövegében erős közvetett utalás mondja ki az adaptációs MRE tevékenységek szükségességét. Alsó-közép kategória: csak közvetett utalásokat látunk ágazati MRE tevékenységekre az adaptációt érintően. Legalacsonyabb kategória: egyik intézkedés sem utal erre a kérdésre.

6. Az alkalmazkodási tervezés geopolitikai tartalma

- **A klímaváltozás földrajzi kockázatainak megjelenése nemzetbiztonsági szempontként**
(pl. migráció, vízkészletek, ellátási láncok, határokon átnyúló időjárás események kérdése)

Legmagasabb kategória: közvetlen, nevesített utalás jelenik meg a témára a célok/intézkedések címeiben, vagy egy külön helyzetelemzés alfejezetben. Felső-közép kategória: közvetlen, rövid utalás jelenik meg a témára a dokumentumban a célok/intézkedések leírásában vagy a helyzetelemzésben. Alsó-közép kategória: közvetett utalás jelenik meg a témára a dokumentumban a célok/intézkedések leírásában vagy a helyzetelemzésben. Legalacsonyabb kategória: nincs a témára utalás.

- **Makroregionális/nemzetközi együttműködések adaptáción keresztül megerősítésének megjelenése a stratégiákban**

Legmagasabb kategória: közvetlen, nevesített utalás jelenik meg a témára a célok/intézkedések címeiben, vagy egy külön helyzetelemzés-alfejezetben. Felső-közép kategória: közvetlen, rövid utalás jelenik meg a témára a dokumentumban a célok/intézkedések leírásában vagy a helyzetelemzésben. Alsó-közép kategória: közvetett utalás jelenik meg a témára a dokumentumban a célok/intézkedések leírásában vagy a helyzetelemzésben. Legalacsonyabb kategória: nincs a témára utalás.

- **A makroregionális/nemzetközi befolyás adaptációs keresztül megerősítésének megjelenése a stratégiákban**

Legmagasabb kategória: közvetlen, nevesített utalás jelenik meg a témára a célok/intézkedések címeiben, vagy egy külön helyzetelemzés-alfejezetben. Felső-közép kategória: közvetlen, rövid utalás jelenik meg a témára a dokumentumban a célok/intézkedések leírásában vagy a helyzetelemzésben. Alsó-közép kategória: közvetett utalás jelenik meg a témára a dokumentumban a célok/intézkedések leírásában vagy a helyzetelemzésben. Legalacsonyabb kategória: nincs a témára utalás.

7. Térbeliség az adaptációs monitoringban

- **Térbeli szintek a monitoring és jelentéstétel (MR) tevékenységekben.**

Milyen területi szinten történik az alkalmazkodási MR az országban? Milyen szintekre koncentrálnak, milyen szintekről gyűjt adatokat az MR-tevékenység?

Legmagasabb kategória: létezik működő adaptációs monitoring rendszer, ami a lehető legalacsonyabb releváns területi szinten gyűjt adatokat az alkalmazkodási indikátorrendszerbe. Felső-közép kategória: az alkalmazkodási MR rendszer egy tervezett tevékenység vagy stratégiai cél formájában létezik, ami tartalmazza a térben differenciált adathasználatot. Alsó-közép kategória: van az alkalmazkodási MR rendszert előíró tervezett tevékenység vagy stratégiai cél, de nincsen szó országosnál alacsonyabb szintű területi adatgyűjtésről a kapcsolódó indikátorrendszerben. Legalacsonyabb kategória: nincs tervezett adaptációs MR rendszer.

- **Az indikátorkészletek térbeli tartalma**

A területi megközelítés megjelenése/súlya az alkalmazkodási monitoring rendszerben. Legmagasabb kategória: vannak konkrét földrajzi területekre/régiókra/adminisztratív egységekre fókuszáló eredmény/hatás és kimeneti indikátorkészletek. Felső-közép kategória: vannak hatás/eredmény indikátorok, de sem területi felbontás, sem bármilyen földrajzi/regionális specifikáció nem található. Alsó-közép kategória: csak kimeneti indikátorok gyűjtése található az indikátorrendszerben, de sem területi felbontás, sem bármilyen földrajzi/regionális specifikáció nem található. Legalacsonyabb kategória: nincs indikátorrendszer az országban.

- **Térinformatikai rendszer (GIS) alapú döntéstámogató (DS) rendszerek alkalmazása a tervezésben:**

klímapolitikai vonatkozású GIS rendszerek megléte az országban, és alkalmazásuk az adaptációs tervezésben és MRE tevékenységekben.

Legmagasabb kategória: van működő GIS alapú, alkalmazkodási fókuszú multitematikus DS rendszer az országban. Felső-közép kategória tervben

van alkalmazkodási fókuszú tematikus GIS alapú DS rendszer felállítása az országban, egy terezt cselekvés vagy stratégiai cél formájában. Alsó-közép kategória: van működő vagy tervezett adaptációs weboldal az országban, de GIS rendszerekre utaló jelek nélkül. Legalacsonyabb kategória: sem tematikus GIS alapú DS rendszerek sem adaptációs weboldalak nincsenek jelen az országban.

8. Az alkalmazkodáshoz kapcsolódó értékelések térbeli szempontjai

• Térbeli tartalom az alkalmazkodáshoz kapcsolódó értékelésekben: földrajzi fókuszú jelentések jelenléte/súlya.

Legmagasabb kategória: vannak kifejezetten, címükben is földrajzi/térbeli fókuszú, területi szempontú fejezetekben, elemzési szempontokban értékelési kérdésekben gazdag értékelési termékek az országban, különböző területi szinteken. Felső-közép kategória: vannak részben földrajzi, térbeli tartalommal rendelkező jelentések (használ területi fejezeteket, területi elemzési és értékelési szempontokat, kevésbé kiemelten, de hangsúlyoz területi különbségeket a kiértékelésben), de csak országosan. Alsó-közép kategória: létezik nagyszámú, alkalmazkodáshoz kapcsolódó értékelési termék, működő értékelési rendszer, de ezeknek nincs térbeli tartalom, vagy a NAS/NAP tűzi ki célul egy értékelési rendszer felállítását vagy értékelési termékek kidolgozását, de nincsenek a gyakorlatban alkalmazott értékelési termékek. Legalacsonyabb kategória: nem léteznek ilyen kezdeményezések, tevékenységek.

• Térbeli vizualizáció az adaptációs értékelésekben:

a grafikai megoldások alkalmazásának foka az értékelésekben és jelentésekben (területi különbségek, jellemzők megjelenítésére).

Legmagasabb kategória: az értékelési termékek következetesen és gyakran használnak kifejezetten földrajzi fókuszú térképeket, diagramokat, infografikákat az értékelési termékekben. Felső-közép kategória: csak szórványos használata figyelhető meg földrajzi fókuszú térképeknek vagy diagramoknak, infografikáknak. Alsó-közép kategória: csak diagramok utalnak területi kérdésekre a dokumentumban. Legalacsonyabb kategória: nincsenek jelen ilyen eszközök.

• A kiértékelés térbeli szintjei: különböző földrajzi szintek megjelenése a rendszeres és ad-hoc értékelési produktumokban

Legmagasabb kategória: kifejezetten területi orientációjú értékelő jelentések következetesen és rendszeresen megjelennek a regionális és helyi szintű adaptációs gyakorlatban is, és a NAS/NAP hivatkozik ezekre. Felső-közép kategória: csak ad-hoc jelennek meg kifejezetten területi orientációjú értékelő jelentések a regionális és helyi szintű adaptációs gyakorlatban, és ezekre hivatkozik a NAS/NAP. Alsó-közép kategória: a NAS/NAP célul tűzi ki értékelő jelentések kidolgozását alacsonyabb térbeli szintekre, de nincs még alkalmazásban értékelési termék. Legalacsonyabb kategória: csak országos szintű értékelési termékek léteznek, vagy azok sem.

9. Magasabb térségi szintű alkalmazkodási és területi célok figyelembe vétele az alkalmazkodási tervezésben

• Országos szintű területfejlesztési célok figyelembe vétele

(országos területfejlesztési tervdokumentumok céljai)

Legmagasabb kategória: az aktuális országos területfejlesztési célok mindegyike (majdnem mindegyike) megjelenik nevesítve a dokumentum jövőképében, célrendszerében vagy intézkedéseiben. Felső-közép kategória: az aktuális országos területfejlesztési célok többsége megjelenik nevesítve a dokumentum jövőképében, célrendszerében vagy intézkedéseiben. Alsó-közép kategória: az aktuális országos területfejlesztési célok kevesebb, mint fele megjelenik nevesítve a dokumentum jövőképében, célrendszerében vagy intézkedéseiben. Legalacsonyabb kategória: elszórt utalások csupán a fentiekre, vagy azok egyáltalán nem jelennek meg.

• Európai területfejlesztési célok figyelembe vétele az adaptációs tervezésben

Legmagasabb kategória: minden vagy majdnem minden területi célja az aktuális Területi Agendának megjelenik kifejezetten, nevesítve a dokumentum jövőképében/célrendszerében/intézkedéseiben. Felső-közép kategória: az aktuális Területi Agenda

prioritások többsége megjelenik nevesítve vagy tartalmi utalás szinten a dokumentum jövőképében, célrendszerében vagy intézkedéseiben. Alsó-közép kategória: az aktuális Területi Agenda prioritások kevesebb, mint le jelenik meg nevesítve vagy tartalmi utalás szinten a dokumentum jövőképében, célrendszerében vagy intézkedéseiben. Legalacsonyabb kategória: elszórt utalások csupán a fentiekre, vagy azok egyáltalán nem jelennek meg.

• Európai alkalmazkodási célok figyelembe vétele az adaptációs tervezésben

Legmagasabb kategória: az EU Alkalmazkodási Stratégiában meghatározott európai adaptációs célok megjelennek kifejezetten, nevesítve a dokumentum jövőképében/célrendszerében/intézkedéseiben. Felső-közép kategória: a NAS elfogadásakor aktuális EU Adaptációs Stratégia prioritások többsége megjelenik nevesítve vagy tartalmi utalás szinten a dokumentum jövőképében, célrendszerében vagy intézkedéseiben. Alsó-közép kategória: a NAS elfogadásakor aktuális EU Adaptációs Stratégia prioritások kevesebb, mint fele jelenik meg nevesítve vagy tartalmi utalás szinten a dokumentum jövőképében, célrendszerében vagy intézkedéseiben. Legalacsonyabb kategória: elszórt utalások csupán a fentiekre, vagy azok egyáltalán nem jelennek meg.